

Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer

**MOŽNOST URESNIČEVANJA KONCEPTA SOCIALIZMA V
SODOBNIH DRUŽBAH**

Raziskovalna naloga s področja sociologije

Avtorica: Lina Horvat
Mentor: mag. Jernej Jakelj

Ljutomer, 2022

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem mentorju prof. Jerneju Jaklju za podporo in pomoč pri izdelavi raziskovalne naloge. Hvala za vse Vaše nasvete, prijaznost, razumevanje in čas.

Zahvaljujem se tudi Osnovni šoli Središče ob Dravi, ki mi je omogočila izvedbo eksperimenta v vrtcu in dr. Tanji Rener za opravljen intervju.

Povzetek

V zadnjem času je podpora socializmu nekoliko narasla. Zanimalo me je zakaj? Kaj je šlo narobe v preteklosti? Kaj je na idejah socializma lahko še vedno tako privlačnega danes? Ali še obstajajo možnosti uresničevanja koncepta socializma v sodobnih družbah? Kaj ima s tem aktualna pandemija Corona-virusa?

V sklopu naloge sem poleg teorije proučila še študijo konkretnega primera, s katerim sem tematiko socializma implicirala na konkreten, aktualen in znan primere pandemije. Opravila sem intervju s strokovnjakinjo, ki je ozačila glaven problem socializma – to, da nihče ne ve, kaj pomeni. Izvedla sem še sociološki eksperiment, kjer sem principe socialistične teorije preizkusila v praksi, na primeru skupine otrok iz vrtca.

Ključne besede: socializem, Marx, sociološki eksperiment, intervju, pandemija

Summary

Recently, support for socialism has somewhat increased. I was wondering why? What can still be so appealing about the ideas of socialism today? Are there still possibilities for the realization of the concept of socialism in modern societies? What does the current Corona virus pandemic have to do with this?

As part of my thesis, in addition to theory, I also studied a case study, with which I applied the topic of socialism to concrete, current and well-known cases of the pandemic. I interviewed an expert who highlighted the main problem of socialism - that no one knows what it actually means. I also conducted a experiment, where I tested the principles of socialist theory in practice, on a group of children from kindergarten.

Key words: socialism, Marx, sociological experiment, interview, pandemic

KAZALO:

1. UVOD	6
1. CILJI IN HIPOTEZE	7
2.1. CILJI	7
2.1.1. Cilj št. 1: <i>Ugotoviti kaj je s socializmom šlo narobe v preteklosti.</i>	7
2.1.2. Cilj št. 2: <i>S pomočjo intervjuja analizirati zakaj je socializem še vedno tako aktualna ideja in ali bi koncept socializma sploh deloval v sodobni družbi.</i>	7
2.1.3. Cilj št. 3: <i>Na podlagi eksperimenta analizirati kako izgleda delitev dela na konkretnem primeru in ali je delo v kolektivu med ljudmi dobro sprejeto ali celo naravno.</i>	7
2.1.4. Cilj št. 4: <i>Primerjati delovanje različnih držav v času pandemije in analizirati njihovo uspešnost s spopadanjem z virusom.</i>	7
2.2. HIPOTEZE	8
2.2.1. Hipoteza št. 1: <i>Vsak poskus socializma se sesuje.</i>	8
2.2.2. Hipoteza št. 2: <i>Socializem ni inherentno avtoritaren.</i>	8
2.2.3. Hipoteza št. 3: <i>Intervjuvani sociolog je mnenja, da si ljudje želijo bolj humane politike in da jih moti neenakost.</i>	8
2.2.4. Hipoteza št. 4: <i>Strokovnjak si težko predstavlja socializem v sodobni družbi.</i>	8
2.2.5. Hipoteza št. 5: <i>Otrok je bolj motiviran in prizadeven za delo v skupini ter prostovoljno pomaga svojim vrstnikom.</i>	9
2.2.6. Hipoteza št. 6: <i>Otroci se bodo večinoma potrudili za svoje izdelke in ne bodo hoteli samo da bi bili nagrajeni.</i>	9
2.2.7. Hipoteza št. 7: <i>Otroci imajo raje pobarvanke, kjer lahko barvajo prosto in ne tiste, kjer so barve vnaprej določene.</i>	9
2.2.8. Hipoteza št. 8: <i>Države, ki so bile uspešnejše pri zavezitvi COVID-19, so socialne države, ki jim vladajo levosredinske stranke.</i>	9
2.2.9. Hipoteza št. 9: <i>Pandemija je razkrila in povečala že obstoječe neenakosti v družbi (najizraziteje na zahodu).</i>	9
2. TEORETIČNE OSNOVE	10
3.1. OPREDELITEV SOCIALIZMA	10
3.1.1. KRITIKE SOCIALIZMA	11
3.2. ZGODOVINA SOCIALIZMA	12
3.2.1. ZAČETKI SOCIALIZMA, ZGODNJI SOCIALIZEM.....	12
3.2.2. PRIČANJA MARXA, ENGELSA IN DRUGIH	13
3.2.3. 20. STOLETJE – VZPON IN PADEC SOVJETSKE ZVEZE, PRIMER KUBE IN KITAJSKE	14
3.2.4. SOCIALIZEM DANES	18
3.3. OPREDELITEV KAPITALIZMA	20
3.3.1. KRITIKE KAPITALIZMA	20
3.3.2. PRIMERJAVA KAPITALIZMA S SOCIALIZMOM	22
3. EMPIRIČNI DEL	24
4.1. INTERVJU	24
4.1.1. PREDSTAVITEV INTERVJUANKE.....	24
4.1.2. INTERVJU	24
4.1.3. POVZETEK INTERVJUJA.....	26
4.2. SOCIOLOŠKI EKSPERIMENT	26
4.2.1. PREDSTAVITEV EKSPERIMENTA	27
4.2.2. ANALIZA EKSPERIMENTA	28
4.2.3. POVZETEK EKSPERIMENTA.....	29
4. ŠTUDIJA KONKRETNEGA PRIMERA	32

5.1. PREDSTAVITEV ŠTUDIJE KONKRETNEGA PRIMERA	32
5.2. KONKRETNI PRIMERI	32
5.2.1. PRIMER ZDA, BRAZILIJE IN INDIJE	32
5.2.2. PRIMER EVROPSKIH SOCIALNIH DRŽAV IN NOVE ZELANDIJE.....	33
5.2.3. PRIMER KUBE	34
5.3. PRIMERJAVA IN ANALIZA KONKRETNIH PRIMEROV ŠTUDIJE.....	35
6. ZAKLJUČEK.....	36
6.1. POVZETEK.....	36
6.2. VREDNOTENJE ZASTAVLJENIH HIPOTEZ	37
6.3. UGOTOVITVE IN DISKUSIJA	40
7. VIRI IN LITERATURA.....	43
7.1. IZBOR SPLETNIH VIROV.....	43

1. UVOD

Socializem - gospodarsko-družbena ureditev, v kateri so proizvodna sredstva v družbeni lasti, pravi Slovar slovenskega knjižnega jezika. Stvar preteklosti. Utopija. Propadla ideja, ki nikoli ne umre. Zakaj so socialistične ideje ljudem še vedno privlačne, kljub temu, da se je brez izjeme vsak socialistični eksperiment v zadnjem stoletju končal z žalostnim neuspehom? Kako je lahko ideja, ki je tolikokrat propadla, v toliko različnih variantah in v toliko radikalno različnih okoljih, še vedno tako priljubljena? Ali še obstajajo možnosti uresničevanja koncepta socializma v sodobnih družbah?

Socializem je bil preizkušen v Sovjetski zvezi, Jugoslaviji, Albaniji, Poljski, Vietnamu, Bolgariji, Romuniji, Češkoslovaški, Severni Koreji, Madžarski, Kitajski, Vzhodni Nemčiji, Kubi, Tanzaniji, Laosu, Južnem Jemnu, Somaliji, Kongu, Etiopiji, Kambodži, Venezueli in še kje (če ne štejem nekaterih zelo kratkotrajnih poskusov). Vsi ti primeri so se končali z različnimi stopnjami neuspeha. Zakaj še torej vztrajati?

Socializem ljudem pomeni različne stvari. Nekateri ga vidijo kot sistem, ki institucionalizira pravičnost in državljanske pravice ter prinaša visoke ravni družbene solidarnosti. Drugi se osredotočajo na močan vladni nadzor prostih trgov, ki naj bi delovali učinkoviteje, če se jih enostavno pusti pri miru.

Zdi se, da je v porastu tako podpora socializmu kot tudi napadi nanj. Še posebej v zadnjem času, predvsem v aktualni pandemiji, ki je vplivala tako na proizvodnjo kot na dohodke gospodinjstev. Ljudje z nasprotnih koncev političnih spektrov si konstantno podajajo bistroumne pripombe ali močne, čustveno ubesedene razlage svoje perspektive. Vendar pogosto primanjkuje dialoga – zveni, kot da ljudje enostavno kričijo drug na drugega. Kot pomemben del vsake politične razprave, ki lahko do neke mere združi tako “levico” kot “desnico” pa vendar vidim trditev oziroma zaključek, da je pravi problem korupcija v sistemu in ne toliko sistem sam.

Ker me zanimajo različne politične teorije, družbeni sistemi in njihovo delovanje, sem se odločila izbrati to tematiko. Ugotoviti želim kako funkcionira družba pod socialističnim režimom in kako bi tak sistem izgledal danes (če je sploh uresničljiv); čeprav sem mnenja, da bi morali prenehati gledati na vse skozi primitivne leče nesmiselnih “izmov” – kapitalizma, socializma, komunizma – ki nimajo dejanskega pomena v nekem družbeno pravičnem in mirnem svetu.

1. CILJI IN HIPOTEZE

2.1. CILJI

V raziskovalni nalogi sem si zadala štiri cilje. Prvi se nanaša na teoretični del, druga dva na empirični del naloge (en na intervju, drug na eksperiment), zadnji pa na študijo konkretnega primera.

2.1.1. Cilj št. 1: *Ugotoviti kaj je s socializmom šlo narobe v preteklosti.*

Zanima me kaj je iz sociološkega vidika šlo narobe pri veliki večini poskusov socializma, zato se s proučeno teorijo poglobljam v neuspešno zgodovino sistema. Poskušala bom ugotoviti tudi kaj ljudi še vedno teoretično privlači na konceptu socializma.

2.1.2. Cilj št. 2: *S pomočjo intervjuja analizirati zakaj je socializem še vedno tako aktualna ideja in ali bi koncept socializma sploh deloval v sodobni družbi.*

Opažam, da je v zadnjem času podpora socializmu v porastu. Ljudje po celem svetu so razočarani v svoje voditelje in njihovo politiko; siti so tega, da so bogati vedno bogatejši in revni vedno revnejši. Moj namen je, da raziščem kako bi bile ideje socializma uresničljive še danes, glede na to kako aktualne so. Intervjuvati nameravam šolanega sociologa in jih konkretno izprašati o tem kako točno izgledajo socialistične družbe in ali se lahko nečemu podobnemu približamo še danes. Kako? Zakaj (ne)?

2.1.3. Cilj št. 3: *Na podlagi eksperimenta analizirati kako izgleda delitev dela na konkretnem primeru in ali je delo v kolektivu med ljudmi dobro sprejeto ali celo naravno.*

S pomočja eksperimenta, izvedenega na otrocih iz vrtca spremljam delitev dela med otroci, ko jim je zadana neka naloga in zagotovljena nagrada. Zanima me kakšen način dela jim ustreza najbolj in koliko jim pomeni nagrada – kdaj je otrok, torej človek najbolj motiviran in prizadeven za delo?

2.1.4. Cilj št. 4: *Primerjati delovanje različnih držav v času pandemije in analizirati njihovo uspešnost s spopadanjem z virusom.*

S študijo konkretnega primera bom analizirala delovanje različnih političnih sistemov v času pandemije in jih primerjala s sabo, da ugotovim katere države so bile uspešnejše v premagovanju virusa.

2.2. HIPOTEZE

Za lažje preučevanje teme moje raziskovalne naloge sem si na podlagi literature, ki sem jo preučila, zastavila devet hipotez, ki jih bom v nadaljevanju z uporabljenimi raziskovalnimi metodami potrdila oziroma ovrgla. Prvi dve hipotezi se tičeta teoretičnega dela, drugi dve intervjuva, naslednje tri eksperimenta – se pravi empiričnega dela, zadnji dve pa se dotikata študije konkretnega primera.

2.2.1. Hipoteza št. 1: *Vsak poskus socializma se sesuje.*

Zakaj socializem skoraj nikoli ne izpolni svojih obljub? Marx, Lenin in drugi so si prizadevali vspostaviti družbe, ki temeljijo na enakosti. Zgroženi so bili nad neenakostjo kapitalističnih režimov in odvrčali so poudarjanje lastnih interesov ter individualizma. Toda vsi poskusi ustvarjanja popolne družbene enakosti so se končali z močno centralno vlado, ki jo vodi peščica, ki nadzoruje sredstva, politične procese in medije ter koristi od dela mnogih. Zakaj? Kaj se je zgodilo z nekoč tako plemenitimi cilji? Zanima me ali se je prav vsak primer socializma končal tako tragično kot predvidevam.

2.2.2. Hipoteza št. 2: *Socializem ni inherentno avtoritaren.*

Večina kritikov socializma sistemu očita avtoritarnost in nedemokratičnost, čeprav sam koncept socializma sam po sebi ni avtoritaren ali nedemokratičen. Socializem in avtoritarizem bi si pravzaprav naj bila nasprotna. Vidimo, da vsaka oblika družbene organizacije, sistema ali vlade lahko postane avtoritarna zato predvidevam, da je mogoče imeti tudi neavtoritarno socialistično vlado in demokratičen socialističen sistem.

2.2.3. Hipoteza št. 3: *Intervjuvani sociolog je mnenja, da si ljudje želijo bolj humane politike in da jih moti neenakost.*

Glede na to, da se intervjuvani sociolog ukvarja s spremembami v družbi in verjetno spremlja politično dogajanje ter odzive ljudi na le-to, predvidevam, da bo mnenja, da si ljudje želijo (bolj) poštenega sistema ter da jih močno moti konstanten cikel izkoriščanja, neenakosti in revščine.

2.2.4. Hipoteza št. 4: *Strokovnjak si težko predstavlja socializem v sodobni družbi.*

Predvidevam, da intervjuvanec sicer ne bi totalno nasprotoval konceptu socializma, vendar ga težko vidi uspeti v današnjem svetu. Tukaj pričakujem sociološko razlago, zakaj je temu tako.

2.2.5. Hipoteza št. 5: *Otrok je bolj motiviran in prizadeven za delo v skupini ter prostovoljno pomaga svojim vrstnikom.*

Druga popularna kritika socializma v primerjavi s kapitalizmom je, da “ni naraven”. Močni zagovorniki kapitalizma trdijo, da sistem sledi “naravni selekciji” in človekovi sebičnosti. Na površju se ta ideja še zdi mogoča, vendar jaz močno predvidevam, da temu ni tako, zato bom to analizirala na podlagi konkretnega primera – eksperimenta. Predvidevam, da si bodo otroci pripravljani pomagati in bodo bolj prizadevni za delo v skupinah, da je nagrajen cel “kolektiv”. Čeprav se mi ne zdi smiselno primerjati izmišljene sisteme glede na to kateri je “bolj naraven” (kar mogoče zveni nekoliko hipokritično) se mi ta točka zdi kot pomemben del moje raziskave, da raziščem kako bi socialističen sistem morebiti lahko deloval še danes in ali je sebičnost res v človekovi naravi.

2.2.6. Hipoteza št. 6: *Otroci se bodo večinoma potrudili za svoje izdelke in ne bodo hiteli samo da bi bili nagrajeni.*

Predvidevam, da otrokom nagrada dosti pomeni, vendar to ne bo glavni motivator, da bi se potrudili pri delu. Veliko bolj se bodo veselili same aktivnosti in sodelovanja s svojimi vrstniki.

2.2.7. Hipoteza št. 7: *Otroci imajo raje pobarvanke, kjer lahko barvajo prosto in ne tiste, kjer so barve vnaprej določene.*

Predvidevam, da so otrokom ljubše navadne pobarvanke, kjer imajo več svobode kot pa pri oštevilčenih pobarvankah, kjer morajo slediti navodilom. Cenijo, da so lahko kreativni in svobodni.

2.2.8. Hipoteza št. 8: *Države, ki so bile uspešnejše pri zajezitvi COVID-19, so socialne države, ki jim vladajo levosredinske stranke.*

Iz lastnega spremljanja epidemioloških slik v času razglašene pandemije predvidevam, da so bile levosredinske socialne države uspešnejše v zajezitvi le-te, saj s svojo politiko (bolj) skrbijo za družbeno enakost in socialno varnost svojih državljanov.

2.2.9. Hipoteza št. 9: *Pandemija je razkrila in povečala že obstoječe neenakosti v družbi (najizraziteje na zahodu).*

Mislím, da je pandemija poglobila geografske neenaokosti, saj so ljudje, ki živijo v revnejših krajih bolj ranljivi za zdravstvene in gospodarske posledice različnih kriz.

2. TEORETIČNE OSNOVE

3.1. OPREDELITEV SOCIALIZMA

Slovar slovenskega knjižnega jezika socializem opredeljuje kot gospodarsko-družbeno ureditev, v kateri so proizvodjalna sredstva v družbeni lasti ali nazor, katerega cilj je uveljavitev ekonomskih, političnih in kulturnih pravic delavcev.

Kar se tiče ekonomije, v bistvu socializem od delavcev zahteva, da so sami lastniki proizvodnih sredstev, saj naj bi vsak imel besedo pri vodenju svojega delovnega mesta. Proizvodna sredstva so po izvoru marksističen izraz, ki pomeni elemente potrebne za proizvodnjo blaga in storitev: zemlja, delo in kapital - stvari, ki so potrebne, da lahko kdo opravlja svoje delo.¹ Preprosto povedano je to kamera, če gre za fotografa, industrijski stroj, če kdo dela v težki industriji itd. Danes ljudje v večini primerov nimajo lastnih proizvodnih sredstev in uporabljajo sredstva delodajalcev. Šter (1976) razlaga: *“Za kapitalistično družbo je značilno, da imajo monopol nad sredstvi za proizvodnjo (delovnimi sredstvi in predmeti dela) posamezniki; ogromna večina pa ima le moč svojih mišic in glave; ti, če hočejo živeti, morajo prodajati svojo delovno zmožnost (silo).”* (str. 30).

Ideja socializma je, da ta proizvodna sredstva narekujejo veliko o življenju delavcev, zato bi prav oni morali imeti besedo o tem, kako se z njimi upravlja, in ne le poslušati nekoga drugega, ki jih ima za zdaj v lasti. Ko kdo dela v velikem podjetju nima nadzora nad tem, kako se bo podjetje vodilo, kljub temu, da s svojim delom veliko pripomore le-temu. To, kako dobro ali slabo šef vodi tovarno pa znatno narekuje in vpliva na čas ter s tem življenja svojih zaposlenih.

Da imajo ljudje besedo pri upravljanju svojih proizvodnih sredstev je mogoče doseči na več različnih načinov: obstajajo delavske zadrage, ki se demokratično odločajo kaj storiti ali delovna mesta, ki jih vodijo sindikati in nazadnje obstaja državni nadzor nad proizvodnimi sredstvi, kar večina danes vidi kot zastarel koncept. Ta sistem se imenuje (državni) socializem. Logika za tem je, da država (ki je v idealnem primeru demokratična) predstavlja delavski razred. Tako je država, ki ima v lasti proizvodna sredstva, enaka delavcem, ki so prav tako lastniki proizvodnih sredstev. Mnogi temu sicer nasprotujejo, ker tak sistem življenja povprečnega delavca ne spremeni kaj dosti. Zato je dandanes bolj pogosto, da se namesto tega podpirajo delavske zadrage ipd. V socialističnem sistemu vse zakonite odločitve o proizvodnji in distribuciji sprejema torej vlada. Posamezniki pa se na državo zanašajo na vse, od hrane do

¹ Povzeto po: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/socialism/> (uporabljeno 13. 2. 2022)

zdravstvenega varstva. Vlada določa raven proizvodnje in cene blaga ter storitev, saj nadzoruje (vsaj nekatera) podjetja in premoženje.

Ker je govora o ekonomiji, je potrebno omeniti tudi trg. Trg je sistem distribucije, ki prevaža produkt iz tovarne, ki ga je proizvedla do ljudi, ki ga potrebujejo. Slovar slovenskega knjižnega jezika trg definira kot kupovanje in prodajanje blaga in storitev glede na ponudbo in povpraševanje. Za popoln ekonomski sistem je potreben sistem distribucije in sistem proizvodnje. Verjamem, da je to razlikovanje pomembno, vendar bom v nalogi ločevala trg od sistemov produkcije, da nekoliko olajšam razumevanje vsebine; poleg tega pa se na to v nalogi tematsko ne osredotočam.

Socializem kot politični sistem ni opredeljen. Je predvsem ekonomski sistem, ne pa političen; tako da si lahko vsak razlaga skoraj karkoli. Je tako širok pojem, da ga je skoraj nesmiselno politično opredeljevati. Izraz "socializem" se je skozi zgodovino uporabljal za zelo različne ekonomske in politične sisteme, vključno z anarhizmom, sovjetskim komunizmom in socialno demokracijo. Ti sistemi se po svoji strukturi zelo razlikujejo, vendar si delijo prepričanje, da javno lastništvo proizvodnih sredstev vodi k boljši porazdelitvi bogastva in k bolj egalitarni družbi.² Tako običajno ni koristno ali produktivno razmišljati o vladi kot o socialistični, saj to lahko pomeni skoraj karkoli, če le pogledamo bogat izbor vseh držav, ki so skozi zgodovino na nek način poskušale implementirati socializem.

3.1.1. KRITIKE SOCIALIZMA

Nekatere primarne kritike socializma trdijo, da tak sistem ni izvedljiv, da ima negativne družbene in politične posledice. Nacionalna gospodarstva naj bi se tako razvijala razmeroma počasi oz. počasneje. Kraji, ki imajo geografsko prednost izgubijo možnosti za boljši razvoj in inteligentni, sposobni podjetniki izgubijo možnosti, da bi njihova podjetja postala močnejša, boljša. Nekateri pa trdijo celo, da ljudje izgubijo vso pobudo za delo in entuziazem za šolanje, saj delo več ni toliko nagrajeno.

Uvodno pojasnilo Kritike malomeščanskega socializma (1983) nam pojasnjuje, da nam je potrebna "socialistična kritika socializma". *"Ta kritika ne more več obstajati konsekvantna in postaja radikalna. Kolikor pa postaja radikalna, si mora priznati, da vemo danes manj kot kdajkoli prej v zgodovini socializma, kaj je socializem. /.../ Izgovarjanje, da tisto, kar nam v kakšnem konkretnem socializmu ali v "socializmu nasploh" ni povšeči, ni ("resnično") socialistično, pač pa nekaj socializmu tujega, zunanjega, odpadniškega, nekaj naključnega,*

² Povzeto po: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/socialism/> (uporabljeno 13. 2. 2022)

obrobnega in zanemarljivega, nekaj samo navidez socialističnega, morda tudi preostanek preteklosti.” (str. 6).

3.2. ZGODOVINA SOCIALIZMA

Ideje in politične tradicije konceptualno povezane s sodobnim pojmom socializma izvirajo iz antike in srednjega veka. Intelektualne korenine socializma lahko segajo vsaj do antične Grčije, kjer je Platon v svojem najdaljšem sokratskem dialogu Država (360 pr. n. št.) upodobil tip kolektivne družbe. V 16. stoletju se je Anglež Thomas More oprl na platonske ideale za svojo utopijo namišljenega otoka, kjer je koncept denarja ukinjen in ljudje živijo ter delajo v skupnosti, komuni.³

3.2.1. ZAČETKI SOCIALIZMA, ZGODNJI SOCIALIZEM

V poznem 18. stoletju je izum parnega stroja spodbudil industrijsko revolucijo, ki je prinesla velike gospodarske in družbene spremembe najprej v Veliko Britanijo, nato po celem svetu. V tem času je bilo izumljenih veliko strojev in zgrajenih ogromno tovarn. Lastniki tovarn so hitro obogateli, medtem ko so drugi potonili v revščino. Številni delavci so delali v težkih, včasih tudi nevarnih razmerah, kot npr. 16-urni delavniki in otroško delo. Poleg grozot, ki jih je povzročil nereguliran tovarniški sistem, so bili delavci podvrženi tudi spremembam, ki jih je prinesla uvedba novih tehnologij na delovnih mestih. Hiter tehnološki napredek in posledično restrukturiranje delovnih mest je na preprostega delavca imelo precej odtujilen vpliv. Nastalo je družbeno ozračje, v katerem so bile krute in brezčutne prakse sprejete in sprva sploh niso veljale za skrb širše javnosti. Tako se je v tem času kapitalizem burno razvijal. *“Ta brezupen položaj je delavce pognal v prve upore, v prve boje za golo življenje. Toda minila so desetletja, preden so delavci začeli spoznavati, da so proletarci in da so začeli spoznavati svojega resničnega sovražnika – kapitalista ter da so se organizirali za skupen boj; skratka, da so se zavedli svojega položaja v družbi in začeli nastopati kot razred proletarcev v boju s kapitalisti.”* (Šter, 1976, str. 9-10). Tukaj konkretno govorimo o začetkih socializma, ki je kot politična ideologija v veliki meri nastala kot odgovor na ekonomske in družbene posledice industrijske revolucije. Razvil se je v nasprotju z zlorabami liberalnega individualizma in kapitalizma kot alternativa, ki bi lahko izboljšala življenje delavskega razreda.⁴

³ Povzeto po: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/socialism/> (uporabljeno 13. 2. 2022)

⁴ Povzeto po: <https://science.jrank.org/pages/11288/Socialism-Industrial-Revolution-Rise-Socialism.html> (uporabljeno 13. 2. 2022)

Zgodnji socialisti, kot so Henri de Saint-Simon, Charles Fourier in Robert Owen so ponujali svoje modele družbene organizacije, ki naj bi temeljili na sodelovanju in ne konkurenci. Saint-Simon se je zavzemal za sistem, v katerem država nadzoruje proizvodnjo in distribucijo v korist vseh članov, Fourier in Owen pa sta predstavljala sisteme, ki temeljijo na majhnih kolektivnih skupnostih in ne na centraliziranih državah. Owen je leta 1825 celo ustanovil eksperimentalno komuno v Indiani, ki je temeljila na načelih samooskrbe, sodelovanja in javne lastnine, ki je sicer kmalu propadla. Fourierjeve teorije so se manifestirale sredi 19. stoletja, ko je bilo po njegovih načelih ustanovljenih na stotine komun v ZDA, Franciji, Jugoslaviji in drugje.⁵

Slika 1: poskus vzopstavitve utopične družbe po predlogih Roberta Owena

3.2.2. PRIČANJA MARXA, ENGELSA IN DRUGIH

Karl Marx je nedvomno najvplivnejši teoretik socializma. Vizije prejšnjih socialističnih mislecev je zavrgel in označil za utopične, zasanjane in nerealistične. Marxove teorije so se vedno nanašale na človeško zgodovino. Verjel je, da zgodovino v veliki meri določa boj med vladajočimi in zatiranimi razredi, ki so imeli nasprotujoče si interese – “Zgodovina vsake dosedanje družbe je zgodovina razrednih bojev.” (Marx in Engels, 1848). Vendar “socializem ni ravno revolucionaren. Da bi bil takšen, je le ena izmed možnosti – lahko je nerevolucionaren, konservativen ali reakcionaren. /.../ Revolucionarna rešitev je tudi v socializmu lahko šele produkt družbenih spopadov, razrednih bojev.” razlaga Gajšek (1983, str. 7). Za Marxa je socializem začasano stanje med kapitalizmom in komunizmom, ki je po njegovo napreden sistem brez države, denarja, hierarhije ali družbenih razredov. Zato bo socialistično družbo mogoče zgraditi, šele ko se z revolucijo in uporom uniči kapitalizem – “Delavci po svetu osvobodite se, ničesar ne morete izgubiti razen svojih verig.” sta v Komunističnem manifestu slavnostno pozivala Marx in Engels leta 1848. “Materialna sila mora biti uničena z materialno silo, toda tudi teorija postane materialna sila, brž ko zajame množice. Teorija lahko zajame množice, brž ko postane ad hominem (splošno razumljiva), ad

⁵ Povzeto po: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/socialism/> (uporabljeno 13. 2. 2022)

hominem pa postane, brž ko postane radikalna. Biti radikalen se pravi zagrabit stvar pri korenu. Koren za človeka pa je človek sam.” (Marx in Engels, 1956, str. 19-20).

Karl Marx in Friedrich Engels sta položila temelje marksistične teorije. V marksistični družbi ni več vlade in noben družbeni razred ni v konfliktu. Jože Šter (1976) pravi: “*Marksizem je nastal sredi prejšnjega stoletja. Njegov vzpon ni bil meteorsko hiter, a kamor je prodril, je pustil neizbrisne sledove. V zadnjih petdesetih letih so ideje marksizma temeljito spremenile vsaj pol sveta, v ostalem svetu pa nagnale gospodi v kosti smrtni strah pred komunizmom.*” (str. 7). V svojih pričanjih dokazujeta kako krut, nečloveški in izkoriščevalen sistem je kapitalizem ter kako smo vsi ljudje v večji meri sužnji blaga in industrije.

Po Marxovi smrti, se je njegov vpliv na socialistično teorijo pravzaprav povečal. Njegove ideje so prevzeli različni voditelji, kot sta Vladimir Lenin in Mao Zedong ter različne politične stranke. Marksizem-leninizem je neke vrste priredba marksizma, ki ga je razvil Lenin, ki je pripeljal do prve uspešne komunistične revolucije v Leninovi Rusiji. Medtem ko je Lenin (podobno kot Marx) verjel, da bi komunistična partija morala biti vlada proletariata, je Mao verjel, da bi morali kmetje (ne tovarniški delavci) voditi revolucijo ter ni podpiral industrializacije ali tehnologije kot jo je Marx.

Lenin je komunistično partijo videl kot visoko zavzeto intelektualno elito, ki naj bi imela dobro znanstveno razumevanje zgodovine v luči marksističnih načel, ki naj bi se zavzemala za konec kapitalizma in ki je zavezana, da bodo to moč dosegli na kakršenkoli način, vključno z nasiljem, če bo potrebno.⁶ Njegov naslednik je bil Joseph Stalin, ki je vladal s terorjem, da bi odstranil vse svoje nasprotnike. Lenin je zaupal Stalinu, kot ni zaupal nobenemu drugemu partijskemu delavcu. Bil je marsikaj: ateist, avtoritarist in kolektivist. Nadzoroval je vse vidike ZSSR – od vojske, govora, glasovanja, izobraževanja do vere itd. Pobil je številne kompetentne in priljubljene voditelje, ki bi lahko pomagali Sovjetski zvezi, čeprav se je imel za “služabnika ljudstva”.

3.2.3. 20. STOLETJE – VZPON IN PADEC SOVJETSKE ZVEZE, PRIMER KUBE IN KITAJSKE

V 20. stoletju so socialistične stranke z vsega sveta so začele pridobivati pomen in težo v svojih nacionalnih politikah (od Italije, Francije, Španije, Švedske, Argentine do ZDA itn.)

V zadnji fazi prve svetovne vojne je leta 1917 prišlo do ruske revolucije, ki je povzročila preoblikovanje Ruskega cesarstva. Boljševiki so pod vodstvom revolucionarja

⁶ Povzeto po: <https://www.britannica.com/topic/Leninism> (uporabljeno 26. 2. 2022)

Lenina prevzeli oblast in uničili tradicijo carističnega načina vladanja.⁷ Rusija je iz državljanske vojne leta 1921 izšla kot na novo ustanovljena Sovjetska zveza (ZSSR). Ustanovitev le-te je pomenila prvi korak v človeški zgodovini pri vzpostavitvi družbe “brez razrednega izkoriščanja”. Na svojem vrhuncu je ZSSR zajemala 15 socialističnih republik. Po Leninovi smrti je Stalin sovjetsko zvezo spremenil iz agrarne družbe v industrijsko in vojaško velesilo. Po navdihu ruske revolucije je nastala še Komunistična partija Kitajske.

Podeželski kmetje so bili prisiljeni pridružiti se kolektivom. Tistim, ki so imeli v lasti zemljo ali živino so odvzeli posest, kmetje z višjimi dohodki pa so bili zbrani in usmrčeni, njihovo premoženje pa zaplenjeno. Ob zmedi in odporu proti kolektivizaciji na podeželju se je produktivnost kmetijskih dejavnosti bistveno zmanjšala, kar je povzročilo veliko pomanjkanje hrane. Umrlo je na milijone ljudi. ZSSR je dolga leta zanikala razmere v zvezi in prikrivala popise, ki bi vse razkrili. Poleg tega je Stalin odpravljaj vso verjetno nasprotovanje njegovemu vodstvu s teroriziranjem uradnikov in javnosti preko svoje tajne policije. Na vrhuncu njegove teroristične kampanje je bilo usmrčenih več kot 500.000 sovjetskih državljanov, več milijonov pa jih je bilo deportiranih ali zaprtih v taborišča za prisilno delo.

Po predaji nacistične Nemčije ob koncu druge svetovne vojne se je vojno zavezništvo med Sovjetsko zvezo, ZDA in Veliko Britanijo začelo rušiti. Do leta 1948 je ZSSR v vzhodnoevropske države, ki jih je med vojno osvobodila nacističnega nadzora postavila več komunistično nagnjenih vlad, kar je zbudilo strah pred širjenjem komunizma med Američani in Britanci. Leta 1949 so ZDA, Kanada in njune evropske zaveznice ustanovile zavezništvo, znano kot NATO, da bi izkazale svoje sile proti ZSSR in njenim zaveznicam. Kot odgovor na to je Sovjetska zveza utrdila moč v okviru konkurenčnega zavezništva, imenovanega Varšavski pakt in leta 1955 sprožila hladno vojno. Hladnokrvni boj za oblast se je nadaljeval vse do padca Sovjetske zveze leta 1991.

Vodja kitajske komunistične stranke Mao Zedong je po državljanski vojni leta 1949 razglasil ustanovitev Ljudske republike Kitajske, zaradi česar so ZDA končale diplomatske vezi z LRK.

Leta 1959 je kubanski revolucionar Fidel Castro prišel na oblast. ZDA so sicer priznavale njegov režim, vendar so Castrova dejanja kmalu prepričala ameriške uradnike, da se je odločil za vzpostavitev komunističnega režima. Izvajal je namreč zemljiško reformo, ki je močno prizadela ameriške vlagatelje, izgnal ameriške vojaške misije na Kubo in napovedal,

⁷ Povzeto po: <https://www.history.com/topics/russia/russian-revolution> (uporabljeno 20. 2. 2022)

da bo Kuba v zameno za nafto svoj sladkor trgovala z Rusijo. Leta 1960 je CIA dobila zeleno luč, da se usposobi in oboroži skupino kubanskih beguncev, da bi porušili Castrov režim. ZDA se je obtožilo načrtovanja zahrbtnih in kriminalnih potez proti Kubi in opozarjalo se je, da je Sovjetska zveza pripravljena uporabiti svoje rakete za zaščito Kube. Odnosi med ZDA in Kubo so se hitro uničili; Castro je pospešil svoj program razlastitve lastnin v ameriški lasti – v odgovor na to je ameriška administracija prekinila diplomatske odnose s Kubo. Leta 1961 so sile kubanskih beguncev začele napad na Kubo. Zavojevalci so bili ubiti ali ujeti; Castrova vlada je utrdila svoj nadzor in Sovjetska zveza je postala glavni vir gospodarske in vojaške pomoči Kubi.⁸

S propadom komunističnih režimov v poznih osemdesetih letih in s končnim padcem same Sovjetske zveze leta 1991 je komunizem kot politična sila močno oslabel. Medtem pa so v številnih evropskih državah pridobivale podporo socialdemokratske stranke, ki so zagovarjale bolj sredinske ideologije. Njihove ideje so zahtevale postopno prizadevanje za družbene reforme (kot sta javno izobraževanje in univerzalno zdravstveno varstvo) skozi procese demokratičnih vlad znotraj pretežno kapitalističnih sistemov.⁹

3.2.3.1. AFRIŠKI SOCIALIZEM

Ob osamosvojitvi so se morale afriške države odločiti kakšen sistem sprejeti in med petdesetimi in osemdesetimi leti prejšnjega stoletja je 35 afriških držav na neki točki sprejelo socializem. Voditelji držav so verjeli, da jim socializem ponuja najboljše možnosti za premagovanje številnih ovir, s katerimi so se države soočale ob osamosvojitvi. Socializem je privlačil protikolonialne nacionaliste, saj je njegova ideologija bila protiimperialna. Socializem je ponudil tudi način za odmik od zahodnih trgov. Da bi države bile zares neodvisne, morajo biti ne le politično, ampak tudi ekonomsko neodvisne. S sprejemanjem socialističnih načel so afriški voditelji upali, da pobegnejo neokolonialnim trgov. Da bi se države izognile krogu odvisnosti, so se morale zelo hitro industrializirati in posodobiti svojo infrastrukturo. Afriški voditelji so upali, da bodo s pomočjo socializma v nekaj desetletjih ustvarili ekonomsko konkurenčne, moderne države po zgledu ZSSR.

Socializem se je mnogim zdel bolj naravno skladen z afriškimi kulturnimi in družbenimi normami ter vrednotami kot pa individualistično naravnan kapitalizem iz Zahoda. Številne afriške družbe dajejo velik poudarek skupnosti, povezanosti in gostoljubju, kar je v

⁸ Povzeto po: <https://www.history.com/this-day-in-history/khrushchev-and-eisenhower-trade-threats-over-cuba> (uporabljeno 20. 2. 2022)

⁹ Povzeto po: <https://www.history.com/topics/russia/history-of-the-soviet-union> (uporabljeno 20. 2. 2022)

nasprotju z zahodnim individualizmom, zato so mnogi afriški voditelji bili mnenja, da so vrednote socializma bolj ustrezale njihovi družbi in načinu življenja. Ob osamosvojitvi so se številne afriške države trudile vzpostaviti občutek nacionalizma med svojim prebivalstvom. Enostrankarske socialistične države pa so obljubljale enotnost, katero so iskali.

Socializem v Afriki ni preživel do razpada Sovjetske zveze. Izguba glavnega finančnega podpornika in zaveznika ZSSR je gotovo vplivala na to, poleg tega pa je mnogo afriških držav potrebovalo posojila iz Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke, kar je zapletlo situacijo. Ljudje so si tudi prizadevali za večstrankarske, demokratične države. Vglavnem je razvoj držav takrat postal povezan tudi z zunanjo trgovino in naložbami, ne pa toliko z gospodarstvom, ki ga nadzoruje država sama.¹⁰

3.2.3.2. JUGOSLOVANSKI SOCIALIZEM

Slovcem najbližji primer socializma je Jugoslavija, ki je na ozemlju predvsem južnoslovanskih narodov nastala kot posledica prve svetovne vojne. Skozi večino 20. stoletja je obstajala pod različnimi imeni in različnimi političnimi ureditvami. Po vojni je bila Jugoslavija komunistična in kasneje socialistična državna tvorba. Za ta prehod je bil najpomembnejši razhod s Stalinom in Informbiro leta 1948, kar je vodilo do vala političnega nasilja. Od Stalinove smrti naprej je (zaradi svoje velike armade in dosežkov med drugo svetovno vojno) Jugoslavija postala pomemben dejavnik v mednarodnih odnosih. Dosmrtni predsednik Jugoslavije je bil Josip Broz Tito – predsednik Zveze komunistov Jugoslavije in vrhovni poveljnik Jugoslovanske ljudske armade. *“Obe instituciji sta bili najmočnejši povezovalni dejavnik v državi, ki je temeljila na ideološki doktrini bratstva in enotnosti, na političnem sistemu socialističnega samoupravljanja ter na sistemu združenega dela.”* piše Jazbec. Val liberalizma, ki je imel ambicije modernizirati državo in Titova smrt leta 1980 sta vodili do razpada Jugoslavije.¹¹ *“Razlike med posameznimi deli države so sčasoma postale prevelike, da bi jih lahko obvladovali, partikularni interesi so prevladali, ugled, ki ga je Jugoslavija imela v tujini med neuvrščenim in precejšnjim delom socialdemokratskih držav, je splahnel. Tridesetletno obdobje po koncu hladne vojne je na primeru njenih naslednic in njihovega različnega razvoja potrdilo, da so demokracija, tržno gospodarstvo, svobodne*

¹⁰ Povzeto po: Pitcher, Askew; African Socialisms and Postsocialisms, 2006. Pridobljeno s: <https://www.cambridge.org/core/journals/africa/article/abs/african-socialisms-and-postsocialisms/6D948ECE125A6C6ECF93212C45969BE9>

¹¹ Povzeto po: Jazbec; Jugoslavija, b.d. Pridobljeno s: <https://enciklopedija-osamosvojitve.si/clanek/jugoslavija/>

volitve in mediji ter človekove pravice temeljni kriteriji za uspešno funkcioniranje.” je dodatno razložil Jazbec.

3.2.4. SOCIALIZEM DANES

Ni dejanskih meril ali uradnih postopkov za imenovanje države kot socialistične. Vse, kar se zahteva je, da se država sama identificira kot socialistična. To tako vključuje narode, ki trdijo, da so socialistični ali imajo ustave, v katerih je navedeno, da temeljijo na socializmu. Čeprav povsem ne sledijo socialističnemu sistemu, se še vedno smatrajo za socialistične, ker je socializem še vedno temelj njihove ekonomske politike. Podobno se države, za katere se zdi, da sledijo (nekaterim) socialističnim načelom, vendar se odkrito ne izjavljajo za socialistične, ne smatrajo za socialistične države, saj so elementi socializma združljivi tudi s številnimi drugimi oblikami vladanja. Tako prisotnost oz. vpliv še tako velikega števila socialističnih elementov ne pomeni, da je socializem temeljna filozofija gospodarstva takšne države.

Danes le pet držav na svetu velja za komunistične, pa še te se pogosto raje označijo za socialistične, ne pa komunistične. To so: Kitajska, Severna Koreja, Kuba, Vietnam in Laos. Kljub komunističnim teoretičnim vizijam enakosti, ki je lahko tako čista, da so vlade same po sebi nepotrebne, imajo današnje komunistične države običajno zatiralske vlade, ki vzdržujejo strog nadzor nad svojimi državljani. Marsikatera takšna država je tajna diktatura, v kateri vlada nadzoruje skoraj vse vidike življenja prebivalstva in je včasih celo obtožena množičnih kršitev človekovih pravic.

Mnoga nekdanja socialistična gospodarstva so se v zadnjega pol stoletja razvila in sprejela več elementov kapitalizma ter so začela črtati socializem iz svojih ustav in gospodarstev. V mnogih primerih, čeprav je država morda postala bolj demokratična in/ali kapitalistična in je iz svoje ustave odstranila sklicevanja na socializem/komunizem, vladajoče politične stranke še vedno delujejo na podlagi socialističnih/komunističnih načel. To so primeri Alžirije, Angole, Argentine, Bangladeša, Bolivije, Konga, Gvajane, Mehike, Moldavije, Namibije, Peruja, Portugalske, Južne Afrike, Šrilanke, Sirije, Tanzanije, Venezuele, Zambije, Zimbabveja in druge.¹²

Medtem, ko se zdita socializem in kapitalizem diametralno nasprotna pojma, ima večina kapitalističnih gospodarstev danes nekatere socialistične prvine. Elemente obeh ekonomskih sistemov je mogoče združiti v mešano gospodarstvo – tako deluje večina sodobnih držav – tako vlada kot zasebniki vplivajo na proizvodnjo in distribucijo.

¹² Podatki povzeti po: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/socialist-countries> (uporabljeno 3. 3. 2022)

3.2.4.1. PRIMER MARINALEDE – UTOPIJA NA POTI K MIRU

Slika 2: Marinaleda

“Mesto Marinaleda v Andaluziji na jugu Španije je primer, ki kaže, da je mogoče družbo urediti tudi na način, ki je večini Evropejcev že tuj ali pa ima celo negativen prizvok. V Marinaledi so namreč uvedli družbeno lastnino, prebivalci so zaposleni večinoma v zadrugah, delajo na polju in v tovarni, enakost je potrjena tudi pri plačah, politično odločanje pa je

neposredno.” piše Vasev (2008). Prelomnica za ta kraj so bile njihove prve demokratične volitve, na katerih je zmagal t.i. Kolektiv delavske enotnosti, ki je proces političnega odločanja prenesel povsem na prebivalce. V vsaki soseski imajo namreč skupščine, kjer se zberejo vsi prebivalci kraja in sprejemajo odločitve o delovanju skupnosti, višini davkov itd. Sklicujejo se po potrebi, vse sprejete odločitve pa je občinsko vodstvo dolžno sprejeti in formalizirati. *“Zanimivo je tudi, da nihče na občini, niti župan, za svoje delo ne prejema plačila, temveč vsi živijo od svojega dela zunaj vodenja občine.”* (Vasev, 2008).

Največji izziv za novoizvoljeno oblast je bil končati hudo revščino, namreč brezposelnost v Marinaledi je bila več kot 70-odstotna. Prišli so do ugotovitve, da se to lahko spremeni le s pridobitvijo obdelovalne zemlje. *“Ker v Andaluziji dva odstotka posestnikov poseduje petdeset odstotkov zemlje, so se odločili za zasedbo dela posesti »El Humoso« v lasti veleposestnika vojvode del Infantada. Po več kot desetletju boja, ki je vključeval tako zasedbe kot ulične proteste in gladovne stavke ter posledično tudi številne aretacije, jim je andaluzijska avtonomna oblast dodelila 1,200 od veleposestnikovih sedemnajst tisoč hektarjev zemlje, ki jih je novo vodstvo Marinalede takoj podružbilo.”* (Vasev, 2008). Sedaj imajo praktično polno zaposlenost. Pridelek predelujejo v tovarni, ki je prav tako v družbeni lasti. Delavci sami se odločajo kaj in koliko česa se pridelaja; kolikšna bo plača, ki je enaka prav vsem - tako za delavce na polju, kot za tiste v tovarni in v pisarnah, na vodstvu. Njihova plača presega dogovor o plačah zaposlenih v kmetijstvu za Andaluzijo.

“Kdorkoli, ki živi najmanj dve leti v Marinaledi in ima še nerešen stanovanjski problem, je upravičen do skoraj brezplačne stanovanjske enote, ki meri devetdeset kvadratnih

metrov s teraso in velikim vrtom. Ključno je bilo seveda znižanje stroškov gradnje, kar jim je uspelo s podružbljenjem zemlje, namenjene gradnji. Občina nezazidljivo zemljo bodisi kupi, bodisi razlasti lastnike, ki je ne želijo prodati, spremeni njeno namembnost in jo upravičencem brezplačno ponudi.” (Vasev, 2008). Občina pravzaprav poleg parcele upravičencem brezplačno priskrbi tudi ves material potreben za gradnjo. Tako so zgradili že več kot 300 stanovanjskih enot. Poleg tega so zaprli policijsko postajo, saj je bilo tako malo kriminala. Župan Marinaledi se ne obremenjuje z nazivi in svojega sistema ne želi poimenovati. Bistvena pa se mu zdi neposredna participacija prav vseh prebivalcev in njihova antikapitalistična miselnost ter način delovanja. “Na vprašanje, kako gleda na nekdanje vzhodne komunistične sisteme, župan odvrne, da so propadli zaradi zbirokratiziranosti in zmilitariziranosti, s čimer so se oddaljili od volje ljudi. Tega pa v Marinaledi ne želijo dopustiti.” zaključí Vasev (2008).

3.3. OPREDELITEV KAPITALIZMA

Na splošno je kapitalizem le gospodarski sistem, v katerem so proizvodna sredstva v lasti zasebnikov. Zasebno lastništvo pomeni, da proizvodno sredstvo ni v lasti države, ampak je last tistega, ki ga je kupil. To pomeni, da lahko kdo kupi kos zemlje in tam zgradi tovarno, ki mu potem tudi pripada, vključno z vsem dobičkom, ki ga tovarna ustvari. Vendar kako to deluje v praksi? Kako si lastiti kos zemlje in se prepričati, da ga ne bo vzela kdo drug? To je naloga države. Država je primarna, bistvena značilnost kapitalizma, ker je entiteta, ki uveljavlja lastninske pravice. To pomeni, da lahko kdo kupi kos zemlje in prejme dokumente zanj – da si ga lasti. Če kdo drug skuša “vzeti” zemljo, posegajo državni organi. To pomeni tudi, da je lahko nekdo lastnik tovarne in vseh strojev v njej ter ima polno moč nad ljudmi, ki delajo zanj. Delavec mora v veliki meri narediti tako, kot mu naroči delodajalec, sicer ostane brezposeln. Če kaj poskuša storiti proti temu, prav tako lahko posegajo državni organi.

Kapitalizem je s svojo vero v zasebno lastništvo in s cilji maksimiranja dobička nasprotje socializma, vendar danes večina sodobnih držav deluje z mešanim gospodarskim sistemom – tako vlada kot zasebniki vplivajo na proizvodnjo in distribucijo.

Podobno socializmu kapitalizem narekuje, kako se stvari proizvajajo; je proizvodni sistem. Tudi tukaj bom ločevala trg od sistema produkcije.

3.3.1. KRITIKE KAPITALIZMA

Ljudje redko trdijo, da je kapitalizem najboljši sistem, ki bi lahko obstajal. Trdijo raje, da je to najboljši sistem, ki ga pač imamo. Kapitalizem je zelo učinkovit sistem, ko gre za ustvarjanje velikega bogastva. Na žalost pa je zelo slab pri distribuciji le-tega, saj skoraj ves

denar, ki ga ustvari gospodarstvo gre v žep le nekaj odstotkom prebivalstva, predvsem glavnim delničarjem. Poleg jasnih družbenih neenakosti, kvečjemu kapitalizem spodbuja oligarhijo in korupcijo. *“Vsakodnevno površno opazovanje kapitalistične družbe nas pripelje do spoznanja, da je to trgovska družba, da se tu prodajajo vse mogoče stvari, da med raznimi ponudniki vlada ostra konkurenca (sicer se nihče ne bi trudil), da so eni lastniki, da so bogati, drugi pa nimajo ničesar in morajo zato prodajati svojo delovno sposobnost itd. Še več, vse to se zdi naravno, nujno in, kot pravijo kapitalisti, je večna značilnost vsake družbe.”* piše Šter (1976, str. 29). Ker ta konkurenca vodi do monopolov, trg vendo na koncu centralizira moč med peščico redkih, najbogatejših in s tem najvplivnejših posameznikov, ki imajo več bogastva in moči od večine ostalega prebivalstva, kar jim omogoči podkupovanje politikov ali pridobivanje drugih nepravičnih prednosti. Tako je kapitalizem lahko tudi nedemokratičen. Za začetek vse odločitve kaj in koliko proizvesti, za koliko prodati večinoma sprejemajo velike korporacije. Vodstvo nekega podjetja v ZDA odloča koliko morajo za njihov produkt plačati v Sloveniji ali Nemčiji in nad tem nihče nima nobenega demokratičnega nadzora. Poleg tega si *“produkte prisvaja kapitalist, čeprav niso plod njegovega, ampak tujega dela”* kritizira Šter (1976, str. 31). Dodatno v takem sistemu propadajo obrtniki, saj ne morejo tekmovati s kapitalisti in korporacijami.

Šter (1976) nadaljuje: *“Logična posledica tega privatnega (individualnega) prisvajanja in razpolaganja s produkti je anarhija na trgu. Nihče od teh posameznikov ne ve, kakšne in koliko produktov potrebuje družba, ne ve, koliko jih lahko in misli producirati drugi, pa tudi ne ve, ali bo svoje produkte sploh lahko prodal.”* (str. 31). Drug pristop je lahko torej izguba časa in pretirana potrata materiala. Kapitalizem dejansko ne proizvede toliko stvari kot bi jih moral – naredi namreč veliko več, ker si kapitalisti s tem najenostavneje zagotovijo profit (več produkta pomeni večji profit). To negativno vpliva tudi na delavce, saj pogosto delajo več kot bi morali. Poleg tega potrošnja in povečanje proizvodnje nista zagotovljeno skladni. Potrošnja pada, saj ljudje enostavno nimajo sredstev, da bi zapravljali. Rezultat tega je hiperprodukcija, ki lahko prinaša ekonomske krize. V krizah številna podjetja propadejo (najpogosteje majhna podjetja in obrtniki), mnogi ostanejo brez dela. Šter (1976) opozarja, da se prav tu kaže človekova nemoč, da bi obvladoval sile in produkte, ki jih je sam ustvaril; da je suženj produkcije. Tako je usoda kapitalista in vsakega podjetja odvisna od dogajanja na trgu in ne od delovanja, truda posameznika. Opozarja tudi, da se (v kapitalizmu) *“vse to dogaja dnevno, le manj izrazito”* (str. 33).

Marx in Engels nista morala pozabiti na moralne vidike škode kapitalističnega sistema in kakšen vpliv ima na človeka, posameznika. Šter (1976) opisuje delavca kot objekt, privesek

stroja. Piše tudi o vsestranskosti, zavestnosti in svobodnosti ki so značilne za človeško ustvarjanje. V kapitalizmu pa delavec postane “enostranski človek”. Enostransko delo pa za Štera pomeni “zahrbtno ubijanje delavca” (str. 35). Marx je celo govoril, da počne kapitalist z delavcem enako kot primitivna plemena, ki ubijejo žival za njeno kožo.

Marx in Engels v Komunističnem manifestu kapitalistično družbo označujeta za družbo, kjer vlada življenski boj za ostanek: kapitalist je sovražnik drugemu kapitalistu zaradi velike konkurence na trgu; brezposelni proletarec je sovražnik zaposlenemu, saj mu nenehno grozi, da bo zavzel njegovo mesto; predvsem pa se sovražita proletarec in kapitalist, saj kapitalistu delavec pomeni zgolj sredstvo. Če si delavec javno prizadeva za odpravo kapitalizma predstavlja nevarnega sovražnika kapitalistu, ki tega ne dopušča. Za nenehno konkurenco se pravzaprav zapravlja veliko sredstev. Ogromne vsote se vlagajo v oglaševanje, da se sploh lahko konkurira, medtem ko bi se isti denar lahko vlagal v izboljšanje delovnih razmer. Konkurenca je draga in običajno niti ne doprinese k inovaciji, saj se inovativnost delavca ne podpira.

Človek je družbeno bitje, ki lahko dela in živi le v sodelovanju s sočlovekom. V družbi, kjer vlada egoizem in sovraštvo se to sožitje vzpostavlja s prisilo. Človek potemtakem ni svoboden. Ni gospodar vsaj svojega razmišljanja. “Znanstvenik je svoje umske sposobnosti prodal kapitalistu, prav kakor fizični delavec svoje fizične sposobnosti; z njimi torej razpolaga kapitalist.” pravi Šter (1976, str. 37). “Skratka, delo delavca je nečloveško, človeku je njegova lastna dejavnost tuja.” (Šter, 1976, str. 35).

3.3.2. PRIMERJAVA KAPITALIZMA S SOCIALIZMOM

Kapitalistična in socialistična gospodarstva se razlikujejo predvsem po svojih strukturah lastništva in proizvodnje ter ciljih, vendar je v središču diskusij o socializmu in kapitalizmu tudi precej filozofskih vprašanj: Kaj so v sistemu človekove pravice? Kakšna je vloga enakosti in pravičnosti v družbi?

Funkcionalno lahko sistema sodimo po lastninskih pravicah in nadzorom na proizvodnjo. V kapitalističnem gospodarstvu so zasebniki in podjetja lastniki proizvodnih sredstev in pravice do dobička iz njih. Pravice zasebne lastnine veljajo za skoraj vse in so vzete zelo resno. V povsem socialističnem gospodarstvu si proizvodnja sredstva lasti in nadzoruje vlada. Osebna lastnina je dovoljena, v obliki potrošniškega blaga.

V socialističnem gospodarstvu javni uradniki nadzorujejo proizvajalce in potrošnike z regulacijo trgovine, pretoka kapitala in drugih virov. V kapitalizmu pa se trgovina izvaja na prostovoljno in neregulirano.

Kapitalistična gospodarstva se pri določanju proizvodnje, distribucije in potrošnje zanašajo predvsem na aktivnost potrošnikov, njihove potrebe in trende. Odločitve o tem, kaj, kdaj in koliko proizvajati, se sprejemajo zasebno in usklajujejo s spontano razvitim sistemom cen; cene pa določa povpraševanje kupcev. Socialistična gospodarstva se zanašajo na vlado ali delavske zadruga, da poganjajo proizvodnjo in distribucijo. Poraba je regulirana, vendar je še vedno delno prepuščena posameznikom. Država določa, kako se uporabljajo glavni viri in bogastvo obdavči za prerazporeditvena prizadevanja.¹³

¹³ Povzeto po: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/socialism/> (uporabljeno 13. 2. 2022)

3. EMPIRIČNI DEL

4.1. INTERVJU

V nalogi sem se odločila za intervju, da bi lahko šolanega sociologa konkretno izprašala o stvareh, ki so me zanimala pa o njih nisem izvedela dovolj skozi lastne raziskave in sem o njih želela slišati iz prve roke. Dr. Renner sem kontaktirala preko elektronske pošte, kjer je v nedeljo, 13. 3. 2022 potekel tudi najin kratki intervju. Priporočala mi je delo Erica Olina Wrighta, ki mi je pri razumevanju te tematike zelo koristila.

4.1.1. PREDSTAVITEV INTERVJUJANKE

Sociologinja dr. Tanja Renner je zaslužna profesorica na Fakulteti za družbene vede, ki se med drugim (ekspertno) ukvarja s sociologijo družin in spolov, sociologijo vsakdanjega življenja, študijo mladine in utopstiko. Je urednica in (so)avtorica več knjižnih izdaj in člankov. Predavala je že na italijanskih, ruskih, angleških, indijskih, ameriških in drugih univerzah.

Slika 3: dr. Tanja Renner

4.1.2. INTERVJU

Vprašanje: Odkar se nekateri označujejo za socialiste, se ljudje prepirajo o tem, kaj socializem dejansko pomeni. V zadnjem času je podpora socializmu (oz. vsaj nekaterim socialističnim idejam) v porastu, kot tudi napadi nanj. Ljudje si verjetno želijo (bolj) poštenih političnih sistemov ter jih močno moti konstanten cikel izkoriščanja, neenakosti in revščine. 40% Američanov pravi, da bi raje živeli v socializmu. Ali menite, da je temu res tako? Ali ljudje razumejo kaj socializem dejansko pomeni? Zakaj ima beseda "socializem" tako slab podton in mnogim vzbuja strah? Je to zgolj ali predvsem zaradi njegove nesrečne zgodovine? Kaj beseda pomeni Vam?

Odgovor: *Ne vem, če ljudje razumejo, kaj pomeni socializem. Domnevam pa, da je pojem, ki v kolektivnem imaginariju najbolj opredeljuje socializem, enakost. In ker je prav neenakost eden od dveh največjih globalnih problemov sodobnega sveta (drugi je podnebna in ekološka kriza), se vse več ljudi obrača k alternativam. Socializem je ena od njih. Je pa seveda res, da*

je ta pojem obremenjen z dvema dimenzijama, ena je pretekli realni socializem, do katerega smo bili hudo kritični tudi levičarji in levičarke, druga pa je velika politična in medijska negativna konotacija socializma nasploh.

Vprašanje: Tudi zagovorniki kapitalizma pogosto težko trdijo, da je to najboljši mogoči sistem. Zakaj ljudje nasprotujejo kapitalizmu? Ker škoduje njihovim lastnim materialnim interesom; ker žali določene moralne vrednote, ki so jim pomembne? Kako močno nas kapitalizem dejansko omejuje?

Odgovor: *Po mojem nas kapitalizem omejuje v tako rekoč vseh aspektih življenja. Tem omejevanjem posveča Eric Olin Wright v svoji knjigi *Envisioning real utopias* pol svoje obsežne knjige. V knjigi *Kako biti anti-kapitalist v 21. Stoletju* pa pravi, da obstajajo tri vrste razlogov, zakaj so ljudje proti kapitalizmu. To so identitete (predvsem tlačene, omejevane), interesi (predvsem ekonomski, razredni) in vrednote (kapitalizem nasprotuje in ruši temeljne vrednote ljudi, enakost, svobodo, solidarnost).*

Vprašanje: Večina kritikov socializma sistemu očita avtoritarnost in demokratičnost (zaradi njegove zgodovine) čeprav sam koncept socializma sam po sebi ni avtoritar ali nedemokratičen. Socializem in avtoritarizem bi si naj bila celo nasprotna. Za Olina Wrighta je demokracija pravzaprav bistvo njegovega socializma. Pomen demokracije sta poudarjala tudi Marx in Engels. Zakaj je demokracija tako pomembna za vsak sistem? Je kapitalizem sploh kompatibilen z demokracijo, ali je oligarhija v takem sistemu neizogibna?

Odgovor: *Demokracija je običajno sinonim za svobodo oziroma za politično pravičnost. Slednja pomeni, da imamo vse možnosti sodelovanja v stvareh, ki nas zadevajo tako kot posameznice in posameznike kot kolektivno. Dosedanji socializmi so večinoma veliko bolj razvijali enakost in bistveno manj svobodo, kar jih je nazadnje tudi pokopalo. Za kapitalizem pa je navadno veljalo, da ne podpira enakosti, pač pa svobodo, kar pa ne more držati, ker je po mojem enakost predpogoj za svobodo. Kar novi socializem išče, je ohranjanje krhkega ravnotežja med enakostjo in svobodo.*

Vprašanje: Olin Wright v svoji knjigi razlaga ali (in kako) je mogoče izboljšati sposobnost kapitalizma, da ustvari družbo, ki bi prispevala k razcvetu človeka ali nasploh uveljavljala občutek, da človekovo življenje v takem ekonomskem sistemu poteka karseda dobro. Možnost

sveta brez kapitalizma se je dolgo zdela nesmiselna; marsikomu se še vedno zdi tako. Ali si ljudje sploh lahko predstavljamo prihodnost, v kateri se bo trenutna oblika kapitalizma (tako način ekonomske proizvodnje kot razmerja moči, ki so tako zakoreninjena) razlikovala na bolje? Kvečjemu ali se takšne (pozitivne) spremembe enačijo s socializmom? Si lahko predstavljate socializem v sodobni družbi? Bi uspel?

Odgovor: *To vsekakor niso vprašanja, na katera je mogoče odgovoriti takole mimogrede. Olin Wright kot realno možnost nakazuje razvoj v socialni kapitalizem, se pravi, da tržno gospodarstvo ostaja, vendar je državno bistveno bolj regulirano kot doslej v smeri večje socialne in politične pravičnosti. O tem je govorilo tudi precej ljudi pri nas, spomnim se recimo ekonomista Jožeta Mencingerja. MI v sociologiji, ki smo pozorni na družbeno neenakost, ki nastaja zaradi različnih vzrokov od materialnih, produkcijskih do identitetnih (npr. spol, spolna usmerjenost, itd.), pa močno poudarjamo pomen socialne države. Jaz na primer ves čas trdim, da nič ne krepi družbenega položaja žensk bolj od kakovostne in delujoče socialne države. Kakovostno in dostopno zdravstvo, izobraževanje, stanovanjska oskrba, dolgotrajna oskrba, ipd. Ter seveda univerzalni temeljni dohodek. Če takemu sistemu rečemo socializem ali kako drugače, je povsem nepomembno. Vendar je treba za razvoj v tej smeri trdo delati in si prizadevati. Krize pa so priložnost, ko tudi majhni sunki povzročijo velike učinke.*

4.1.3. POVZETEK INTERVJUJA

Z odgovori dr. Rener sem več kot zadovoljna. Z njenim bogatim znanjem mi je pomagala utrditi nekatere lastne ugotovitve in mi hkrati dala dosti za v razmislek. Z njenimi izrazitimi družbenimi kritikami sem prišla do zaključka, da je pojem socializma večini ljudem tuj, saj si ga vsak razlaga po svoje. Izrazila mi je pomembnost demokracije, enakosti in svobode, kar so temelji socializma. Izpostavila bi tudi to, da dejansko različni “-izmi” – kapitalizem, socializem, komunizem – res nimajo smisla v sodobni družbi, ki se ima za svobodno in mirno ter je povsem nepomembno kako se reče sistemu, dokler je pošten in dober do vseh.

4.2. SOCIOLOŠKI EKSPERIMENT

Od začetka šolskega leta sem vedela, da želim v svoji maturitetni nalogi izvesti zanimiv sociološki eksperiment. Opravljen eksperiment je bil navdihnjen po (verjetno sicer

izmišljenem) eksperimentu nekega profesorja na ekonomski univerzi, ki se je učencem odločil enakomerno razdeliti ocene, da bi dokazal kako socializem in podobni sistemi ne morejo delovati. Češ, da bodo vsi prejeli povprečno, enako oceno, tako da nihče ne bi izstopal po svojem (ne)uspehu. Ker takšnega eksperimenta nisem mogla izvesti v šoli, da ne bi motila svojih sošolcev ob pripravah na maturo sva se z mentorjem odločila za različico podobnega eksperimenta v vrtcu, ki bi deloval po podobnem principu.

Namen sociološkega eksperimenta je bil, da analiziram, kako si otroci razdelijo delo in ali so si pripravljeni pomagati med sabo, da bo delo čim prej končano, da vsi dobijo nagrado. Opazovala sem, kdaj so otroci bolj motivirani in prizadevni za delo - ko delajo sami, za svojo nagrado ali ko se gre za uspeh in nagrado celotne skupine. Zanimalo me je tudi, kako dobro sprejemajo navodila in ali raje sledijo navodilom ali delajo svobodno.

V eksperimentu so sodelovali otroci pete, najstarejše skupine vrtca iz Središča ob Dravi, ki jo sestavlja 20 otrok in se nahaja v prostorih Osnovne šole Središče ob Dravi, pod vodstvom vzgojiteljice Polone Rotar Marčec. Eksperiment se je izvajal dva dni – v četrtek, 10. 3. in petek, 11. 3. 2022. Z vzgojiteljico sem bila več dni v konstantnem kontaktu in sem ji pošiljala navodila glede izvedbe eksperimenta, ona pa je meni sporočala svoja opazovanja, ki si jih je sproti beležila. Jaz sem skupini priskrbela pobarvanke (30 navadnih in 15 oštevilčenih) in bonbone.

4.2.1. PREDSTAVITEV EKSPERIMENTA

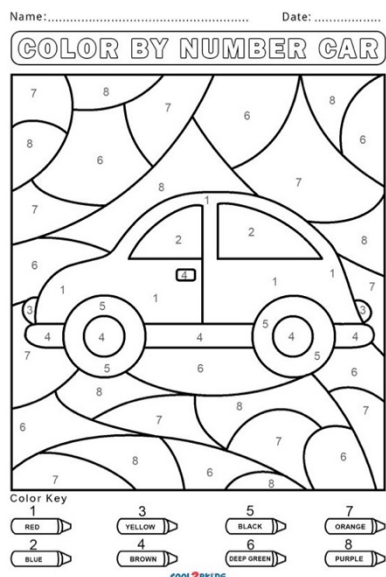
Eksperiment je deloval tako, da je vzgojiteljica otrokom dala enostavno nalogo - en dan so barvali pobarvanke, naslednji dan so zlagali kocke. Enkrat bi otroci delali samostojno, drugič v skupini. Motivirala naj bi jih nagrada - bonbon. Pomembno je bilo, da se vidi razlika v načinu nagrajevanja - enkrat je otrok pohvaljen vsak posamezno, individualno, drugič je pohvaljen v sklopu cele skupine, kjer ni nihče izpostavljen za svoj (ne)uspeh.

Ko so barvali pobarvanke so bili najprej nagrajeni tako, da vsakič ko je posameznik končal s svojo pobarvanko, je dobil bonbon. Potem jim je vzgojiteljica dala nekaj pobarvank več, kot je otrok v skupini (recimo, da je otrok v skupini 20 – dodelilo se bi jim okrog 25 pobarvank) in jim povedala, da dobijo nagrado vsi, ko bodo vse pobarvanke končane. Nekatere pobarvanke so bile oštevilčene, da so otroci morali barvati z naprej določenimi barvami.

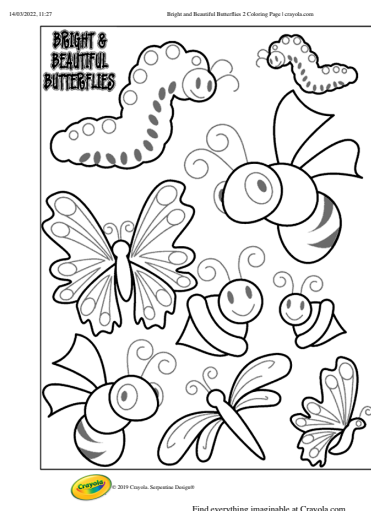
Naslednji dan so po enakem principu zlagali kocke. Zadali so si neko višino stolpca, ki ga lahko zgradi vsak sam (recimo da 10 cm). Ko otrok konča z gradnjo stolpca, dobi bonbon. Potem je celotna skupina morala zgraditi stabilen stolp, tokrat višjega (recimo da 50 cm). Če jim uspe, so nagrajeni.

4.2.2. ANALIZA EKSPERIMENTA

4.2.2.1. PRVI DEL EKSPERIMENTA

Slika 4: primer oštevilčene pobarvanke

Slika 5: primer navadne pobarvanke

V četrtek, 10. 3. 2022 je bilo v vrtcu prisotnih 17 otrok. Vzgojiteljica je najprej razdelila pobarvanke – vsakemu otroku eno. Ko je vsak končal svojo pobarvanko, je dobil bonbon. Opazovanja vzgojiteljice so bila sledeča: *“Otroci so bili bolj prizadevni za delo, ko so vedeli, da dobijo nagrado za svoj trud. Mislim da je prav vsem nagrada – bonbon pomenila veliko motivacijo, s tem da jih je večina bila tako motiviranih, da so bolj hiteli, da bi čim prej dobili nagrado.”*

Potem je vzgojiteljica otrokom dodelila 23 pobarvank in jim povedala, da dobijo nagrado vsi, ko bodo prav vse pobarvanke končane. To je izgledalo tako, da si je najprej vsak vzel eno pobarvanko, potem pa so na mizi ostale na razpolago še preostale. Ko so zaključevali so si hodili po nove pobarvanke – tako da je pet otrok, ki so prvi končali z delom sprejelo novo nalogo. Ko so še zadnji otroci zaključevali s svojimi pobarvankami, so se med seboj vzpodbujali in si poskušali pomagati, je povedala vzgojiteljica. *“Otroke je zelo motiviralo to, da celotna ekipa dobi nagrado, če opravijo nalogo. Zdi se mi, da so bili bolj prizadevni za delo kot, ko je delal vsak sam. Ko je bilo pobarvanih vseh 23 pobarvank so celo spraševali, če lahko še barvajo. Vsekakor so sodelovali in se med delom zabavali. Vseeno pa se mi zdi, da je bil glavni motiv nagrada, ki so se je zelo veselili, saj so me med barvanjem večkrat vprašali kdaj dobijo bonbone. Nihče pa ni želel izstopati in so večinoma vsi počakali na skupno nagrado. Mislim, da so razumeli, da nagrade ne bo dokler delo ne bo končano.”* je dodala.

4.2.2.2. DRUGI DEL EKSPERIMENTA

Istega dneva (10. 3.) se je izvedel še drugi del eksperimenta. Otrokom je bilo med navadnimi pobarvankami dodeljenih še nekaj oštevilčenih pobarvank, kjer so barve vnaprej

določene. Zanimalo me je, katere so jim bolj ugajale. Vzgojiteljica pravi, da je zaznala, da so otroci imeli raje oštevilčene pobarvanke, ko so jim bila podana navodila; s tem, da vsi niso povsem razumeli navodil, saj sta dva otroka barvala po svoje.

4.2.2.3. TRETJI DEL EKSPERIMENTA

Zadnji del eksperimenta se je odvijal v petek, 11. 3. 2022, ko je v vrtcu bilo 18 otrok. Najprej se je otrokom zadala višina stolpca, ki ga lahko zgradi vsak sam (okrog 40 cm). Ko otrok konča z gradnjo svojega stolpca, dobi bonbon. Tudi tokrat so otroci bili bolj motivirani za delo, ko so vedeli, da dobijo nagrado za svoj trud. Podobno kot dan prej, je otrokom nagrada bistveno pomagala pri delu. Podobno kot prej so večinoma tudi bolj hiteli za nagrado s tem, da so tokrat imeli več priložnosti, da si med seboj pomagajo, saj bi se stolpec lahko komurkoli kadarkoli podrl. Vzgojiteljica je povedala, da sicer ni prišlo do primera, da bi se komu kaj ponesrečilo, vendar je prepričana, da bi si otroci med seboj pomagali, če se bi.

Ko je celotna skupina (brez pomoči vzgojiteljic) morala zgraditi najvišji možen stabilen stolp (okrog 100 cm), da bodo nagrajeni, so bili navdušeni, da začnejo s skupinskim izzivom. Najprej so se nekoliko gnečili, da bi vsi lahko sodelovali, vendar so kmalu ugotovili, da prav vsi ne bodo morali graditi stolpa, zato so se morali organizirati. Hitro so vspostavili tak sistem, da je okrog šest otrok zlagalo stolp, ostali pa so pobirali padle kocke. Vzgojiteljica mi je povedala, da so sicer trije otroci nagajali in parkat podrl stolp, ko so ga ostali poskušali zgraditi, kar je najprej bilo večini zabavno, vendar so nagajivce kmalu ošteli in so se umaknili. Vglavnem pa so se *“tudi tokrat zabavali pri delu. Ob grajenju stolpa je bilo bistveno več dela v skupini kot pri pobarvankah, kar jih je zelo motiviralo za delo. Danes so bili pri delu veliko bolj igrivi in čeprav so se nagrade zelo veselili, mislim, da so bonbone nekoliko odmislili, ko so gradili velik stolp, saj so se tako zabavali. Zgleda, da je glaven cilj bil čim večji stolp.”* je rekla vzgojiteljica.

4.2.3. POVZETEK EKSPERIMENTA

V eksperimentu sem prišla do večih zaključkov. Najprej sem podcenila koliko otrokom dejansko pomeni nagrada in pohvala. Vedela sem, da bo služila kot neke vrste motivacija in validacija za trud, vendar nisem pa pričakovala kako zagreti bodo zanjo. Če je nekdo pohvaljen in nagrajen za svoje delo, se brez dvoma počuti boljše o sebi, kar pozitivno vpliva na njegovo produktivnost in uspešnost. Če to povežem z delavci, opažam, da nagrada za trud v formi plačila ali kakšnega dodatka zagotavlja pozitivno izkušnjo, ki delavcem poviša moralo,

motivacijo in zavzetnost zaposlenih ter obnovi njihovo predanost avtoriteti in organizaciji, ki jim nagrado zagotavlja. To bi moral biti standard za prav vse sisteme, ki vključujejo nekoga, ki dela in nekoga, ki delo nadzira. Ne glede na to kako dobri so lahko ljudje, zveni misel, da bi ljudje delali za praktično brezplačno in po samoiniciativi pri delu pomagali drug drugemu pa za to ne bi pričakovali plačila dokaj utopična. Dejstvo je, da ljudje rabijo denar za preživetje in da so v kapitalističnih sistemih na delovnem mestu obravnavani le kot privesek stroja; zato je plačilo in nagrada ključnega pomena. Tako si delodajalec zagotovi srečnejše in bolj zveste delavce, kar vzpodbuja boljše razmere v kolektivu za dobro prav vseh.

Vzgojiteljica je opazila, da so si otroci večkrat tudi pomagali med sabo. Sočutje je globoko zakoreninjeno v človeški naravi. Imelo naj bi celo biološke osnove v možganih in telesu. Naša sposobnost sodelovanja in medsebojne pomoči nam omogoča, da živimo v večjih skupinah oz. v družbi nasploh. Naloge si instinktno razdelimo tako, da se različni ljudje dobro znajdejo v različnih nalogah in jih opravijo bolje in hitreje. Ko vsi delajo na različnih stvareh, lahko dosežejo bistveno več in če se komu "zalomi" je v naši naravi, da priskočimo na pomoč. Pomoč drugim vzpodbuja socialne interakcije, posameznika odvrača od lastnih težav in izboljšuje samozavest in kompetence kolektiva.

Prišla sem tudi do ugotovitve, da otroci raje delajo v skupini. Timsko delo je pomembno, ker ekipi omogoča delitev idej in odgovornosti, kar pomaga razbremeniti in zmanjšati stres za vse v ekipi in jim omogoča, da so tako natančnejši in bolj temeljiti pri opravljanju nalog. Ljudje so družbena bitja, ki se v skupinah načeloma počutijo bolj motivirano. Uživajo, ko imajo zraven sebe druge ljudi, da si pomagajo in navežejo stike. Ne le da to razbremeni delavca v smislu količine dela, vendar je tudi veliko manj stresno in bolj človeško imeti ob sebi druge ljudi, na katere se lahko obrnejo. Ljudje v skupinah se trudijo za nek skupen cilj, pokrivajo se v obdobjih odsotnosti in si pomagajo v napornih časih. Podpirajo se, ko kdo naredi napako in spodbujajo en drugega, da dosežejo cilj. Čeprav bi lahko rekli, da smo ljudje po svoji naravi sebični in da se vsakemu otroku in delavcu gre le za svojo nagrado, je dejstvo, da je delo bolj produktivno v skupini. Tudi če se nam osebno ne gre za sodelovanje in navezovanje stikov, se zavedamo, da gre za nek višji cilj celotnega kolektiva in če sami ne bomo sodelovali zanj, cilja mogoče ne bo dosegel nihče. Za popoln uspeh kolektiva je v marsičem potrebna tudi sposobnost dela sam.

Ob začetku eksperimenta sem predvidevala, da bodo otroci imeli raje pobarvanke, kjer barve niso vnaprej določene in lahko barvajo svobodno. To bi navezala na to, kako ljudje raje delajo kreativno in svobodno, vendar me je rezultat eksperimenta nekoliko presenetil, kar se tiče sledenja navodilom. Otroci so pravzaprav raje sledili navodilom oz. jim je bil takšen način

dela bolj všeč. Imeti navodila otrokom in delavcem zagotavlja, da bodo razumeli, kaj morajo storiti, da dosežejo nek cilj. Navodila olajšajo živce in ublažijo negotovost ljudi, saj zagotavljajo ključne informacije kako kaj (pravilno) storiti). Imajo moč da ljudi motivirajo in jih vključijo v delovne procese.

4. ŠTUDIJA KONKRETNEGA PRIMERA

5.1. PREDSTAVITEV ŠTUDIJE KONKRETNEGA PRIMERA

Ko je Svetovna znanstvena organizacija 11. marca 2020 prvič imenovala COVID-19 za pandemijo, se je malo ljudi zavedalo, kaj vse nas lahko čaka. Vse se je dogajalo zelo hitro: meje so se zaprle, oblasti so izdale karantenske odredbe, javno življenje se je ustavilo. Večino sveta ni imelo izkušenj z izbruhi nalezljivih bolezni tega obsega. Prej neznan virus se je lahko širil po zraku in povzročal je lahko kakršnekoli simptome. Covid – čeprav blag za mnoge ljudi – je neprizanesljivo udaril po starejših in ranljivih posameznikih ter sprožil val strahu in trpljenja, kakršnega mnogi do tedaj niso poznali.

To, da bodo države z dobro zdravstveno infrastrukturo med pandemijo bolje delovale ni bila ravno raketna znanost. Vendar je ta kriza dokazala, da je poleg vodenja zdravstva potreben tudi politični odziv in volja. Pandemija je razkrila številne strukturne pomanjkljivosti globalnega kapitalizma in mnoge ranljivosti vlad od zdravstvenih modelov do političnih ideologij. Zato je pomembno analizirati, katere države so se v tej pandemiji (naj)bolje odrezale tako glede obolevnosti in umrljivosti zaradi Covida, kot glede političnih ideologij ali ljudi, ki so (bili) na oblasti, saj so se nekatere izkazale za skorajda že škodljive. Pandemija je v volivcih ponovno prebudila željo po strankah, ki se zavzemajo za enakost in socialno pravičnost, ki se je v času Covida oslabila.

5.2. KONKRETNI PRIMERI

5.2.1. PRIMER ZDA, BRAZILJE IN INDIJE

Najslabše v pandemiji so se odrezali kapitalistični sistemi; predvsem tisti s privatiziranim zdravstvom, kljub dobri zdravstveni infrastrukturi (v smislu razpoložljivosti z naj sodobnejšimi zdravstvenimi tehnologijami). ZDA so klasičen primer slednjega. V kapitalističnih državah (kot so ZDA, Brazilija in Indija) so se vlade najprej pretvarjale, da virus bodisi ni resničen ali ni nalezljiv. Krize v vseh treh državah so posledica predvsem političnih neuspehov: voditelji so bili neuspešni in so prepočasi ukrepali po nasvetih znanstvenikov. Nikoli ni dobro, če imajo znanstveniki težaven odnos s svojimi vladami. Toda to je lahko usodno sredi pandemije, ko morajo biti odločitve hitre in utemeljene z dokazi. To, da so takšni voditelji ravnali tako nepremišljeno in neefektivno je marsikoga (po nepotrebnem) stalo življenja.¹⁴

¹⁴ Povzeto po: <https://thetricontinental.org/studies-3-coronashock-and-socialism/> (uporabljeno 12. 3. 2022)

V ključnih zgodnjih tednih pandemije je takratni predsednik ZDA Donald Trump aktivno podcenjeval nevarnosti virusa. Označil ga je kot “nič hujšega od gripe” in dejal, da bo pandemije konec še do velike noči. Predsednik Brazilije, Jair Bolsonaro je Covid podobno označil za “malo gripo” in je zavrnil mnoge znanstvene nasvete, kot je uveljavljanje nošenja mask in omejevanje stikov med ljudmi. Tudi Američani so obvezno nošenje mask uveljavili prepozno. Indijski voditelji prav tako niso ukrepali zadosti odločno. Med drugim so dovolili (in v nekaterih primerih celo spodbujali) velika srečanja.¹⁵

Podjetja niso uspevala z zagotovitvijo potrebne opreme, medtem ko je bilo iniciativo in ukrepanje javnosti težko spodbuati v družbah, ki niso bile navajene organiziranja in boja. Da bi prikrili svoje slabosti v obvladovanju pandemije, so se politiki zatekli k stigmatizacijam in rasističnim ter antikomunističnim komentarjem zoper Kitajske, ki so jo krivili za nastalo situacijo.

Pandemija je v ZDA razkrila in poslabšala tudi globoko zakoreninjene rasne in ekonomske neenakosti v zdravstvu in zdravstvenem varstvu. Črni, latinoameriški in drugi (nebeli) posamezniki so za Covidom umirali po nesorazmerno visokih stopnjah. Zaradi neustrezne zdravstvene oskrbe, pomanjkanja dostopa do zdrave hrane in večje izpostavljenosti onesnaženju v Ameriki so mnoge rasne manjšine že tako trpele zaradi visokih stopenj bolezenskih stanj kot sta debelost in sladkorna bolezen. Rasne manjšine v ZDA predstavljajo tudi velik delež nujnih delavcev, ki so bili v času pandemije na prvih bojnih linijah v domovih za ostarele, kuhinjah ipd., ki so že same po sebi nevarne, zaradi visoke izpostavljenosti Covidu.¹⁶

5.2.2. PRIMER EVROPSKIH SOCIALNIH DRŽAV IN NOVE ZELANDIJE

V neoliberalnem svetu je katero koli državo zelo težko označiti kot socialistično nacijo. Države, ki zagotavljajo socializirano medicino, so tiste, ki so razvile model tako imenovane socialne države, kar je najbližje kar smo “socializmu” v moderni Evropi. Večina evropskih držav, ki so se dobro obnesle v trenutni pandemiji, so izrazito socialne države s socialističnimi nagibanji ali predvsem levosredinskimi koalicijami na oblasti. Omembe vredno je, da se je rast skrajne desnice v mnogih državah umirila ali zmanjšala. Ko je svet prizadela pandemija Covid-

¹⁵ Povzeto po: <https://www.nature.com/articles/d41586-021-01166-w> (uporabljeno 12. 3. 2022)

¹⁶ Povzeto po: <https://www.scientificamerican.com/article/how-the-u-s-pandemic-response-went-wrong-and-what-went-right-during-a-year-of-covid/> (uporabljeno 12. 3. 2022)

19, so se ljudje obračali na svoje države, da jih zaščitijo in podprejo. To so večina storile s črpanjem denarja v zdravstvene storitve in posredovanja v le-te.

Nemčija je doživela hiter izbruh pandemije, vendar zelo hitro uspela omejiti smrti. Skupni izdatki Nemčije za zdravstvo znašajo približno 11% njenega BDP, kar je približno odstotek več od povprečja, ki ga za zdravstvo porabijo druge države EU. Portugalska, ki je imela zadnjih nekaj let koalicijsko levo vlado, je pandemijo dobro zaježila. Njen demokratično načrtovan "lockdown" je bil opuščen prej kot v številnih drugih evropskih državah. To je bilo v ostrem nasprotju s sosednjo Španijo, ki jo je virus uničil in povzročil zdaj že več kot 100.000 smrti.

Ena država, ki je izstopala glede dobrega odziva na pandemijo je Nova Zelandija. Manj kot mesec dni po prvem zaznanem primeru Covida je država šla v svoj prvi "lockdown". Državo vodi levo-sredinsko usmerjena stranka, katere skupni izdatek za zdravstvo znaša okrog 11% državnega BDP. Indija, ki pa ima v lastni preambuli ustave besedo "socializem", znaša ta številka le en odstotek.¹⁷

5.2.3. PRIMER KUBE

Majhen karibski otok, ki ga vodijo komunisti je presegel sam sebe s proizvodnjo lastnih cepiv proti Covidu, s katerim so cepili večji odstotek svojega prebivalstva kot skoraj vse največje in najbogatejše države na svetu. Odobritev cepiva s strani WHO bi imela ogromen pomen za države z nizkimi dohodki. Za razliko od ameriških farmacevtskih gigantov Pfizer in Moderna, ki uporabljata tehnologijo mRNA, so vsa kubanska cepiva t.i. proteinska cepiva podenot, kar je ključnega pomena za države z nizkimi dohodki, saj je proizvodnja takšnih cepiv poceni in ne zahtevajo globokega zamrzovanja. Kuba je za razliko od drugih držav in farmacevtskih podjetij ponudila tudi sodelovanje, da bi svoje strokovno znanje o proizvodnji cepiv delila z državami z nizkimi dohodki. Za razliko od multinacionalnih korporacij cilj Kube ni bil hitro zaslužiti, ampak pomagati ohraniti zdrav planet. Poleg tega se številne kubanske klinike nahajajo tudi na podeželskih in težje dostopnih območjih, kar pomeni, da lahko zdravstveni organi hitro dostavljajo cepiva prebivalstvu otoka.¹⁸

Bistvo odziva Kube na Covid je bilo predvsem javno ukrepanje. Članice Zveze kubanskih žensk so izdelale 16.000 mask; študentje so prostovoljno pomagali pri čiščenju in

¹⁷ Povzeto po: <https://indianexpress.com/article/opinion/columns/constitution-of-india-socialist-secular-preamble-supreme-court-plea-6779784/> (uporabljeno 12. 3. 2022)

¹⁸ Povzeto po: <https://www.cnbc.com/2022/01/13/why-cubas-extraordinary-covid-vaccine-success-could-provide-the-best-hope-for-the-global-south.html> (uporabljeno 13. 3. 2022)

kuhanju v različnih centrih, dostavljali so zaloge družinam v karanteni in pripravljali so hrano za zdravstveno osebje ter ranljive družine itn.

Jedro kubanskega etosa je internacionalizem. Poleg dejstva, da so pripravljani deliti svoja cepiva, je njihova medicinska brigada bila v središču boja proti COVID-19 in se je odzivala na prošnje za pošiljanje kubanskih zdravstvenih delavcev po vsem svetu.¹⁹ Podobno sta se na virus odzvali tudi Venezuela in Vietnam.

5.3. PRIMERJAVA IN ANALIZA KONKRETNIH PRIMEROV ŠTUDIJE

Analiza primerov nam dokazuje, da socializem ni zastarel koncept, pripravljen na razpad. Tudi v svojih najbolj metamorfiziranih oblikah je bil pravzaprav priročno orožje za boj proti pandemiji Covida-19. Hrbtenica naše družbe bi morala biti medsebojna pomoč in sodelovanje med državami. Skozi analizo vidimo, da čeprav je majhna v primerjavi z Ameriko in nekaterimi evropskimi državami, je Kuba delovala najbolj humano. Takšen pristop h krizam bi moral biti podpiran standard, ne pa tekmovanje za denar in dodatna stigmatizacija lastnega naroda.

Pandemija Covida nam je dokazala kaj pomeni biti človek – ne le, da moramo sami delovati skrbno in v skladu z navodili ter ozirajoči se na druge, bi naj to odražala tudi politika, ki je v mnogih primerih te zdravstvene krize razočarala svoje ljudi, saj jim je bil profit bolj pomemben od življenja svojih lastnih državljanov. Družbena ureditev in zaupanje v vlado v svetovnih velikankah (ZDA, Brazilija, Indija ipd.) se je sesulo, medtem ko se je družbena ureditev in način dela v bolj “socialističnih” oz. “socialistično naravnanih” delih sveta izkazal za bolj odpornega in učinkovitega.

Ko je vlada previdna glede pravic lastnega naroda, ostanejo ljudje vladi zvesti. Toda ko ljudi vlada znova in znova razočara s svojim neprimernim vedenjem, lahko le redkokdo izrazi sočutje z njo, ko je država v stiski. Skromen in razumen socializem se je izkazal kot dober in trajnosten za socialno varnost v stiskah, kot je (bila) ta.

¹⁹ Povzeto po: <https://thetricontinental.org/studies-3-coronashock-and-socialism/> (uporabljeno 12. 3. 2022)

6. ZAKLJUČEK

6.1. POVZETEK

V svoji nalogi sem vključila kar štiri metode raziskovanja. Proučila sem teorijo in zgodovino socializma, opravila sem intervju s šolano sociologinjo, izvedla sem sociološki eksperiment in naredila sem študijo konkretnega primera. Moja naloga je izrazito empirična, saj sem želela raziskati in ugotoviti kaj novega.

Teoretični del sem opravila, da bi obvladala osnove te tematike. Zanimala me je predvsem nesrečna zgodovina socializma, pričanja utemeljiteljev socializma in kako (podrobno) se socializem razlikuje od kapitalizma ter kako sta združljiva.

Intervju z dr. Rener sem opravila, da bi dobila perspektivo strokovnjaka in slišala stvari iz prve roke. Njeno bogato znanje mi je ponudilo nove perspektive in razumevanje te teme. Izrazila mi je pomembnost predvsem demokracije, ki je neposredno povezana z enakostjo in svobodo, kar so tudi temelji socializma. V mislih mi je ostala njena izjava, kako povsem nepomembno je kako se reče sistemu, dokler je ta pošten in dober do vseh. Z opravljenim intervjujem sem zelo zadovoljna, vendar se zavedam, da bi lahko sicer opravila še kakšen intervju s katerim drugim sociologom.

Sociološki eksperiment sem izvedla, da bi nekatere temelje socialistične teorije preizkusila in opazovala na konkretnem primeru skupine ljudi. Eksperiment je bil uspešen in sem zadovoljna tudi z njim, vendar sem mnenja, da skupina otrok iz vrtca nikakor ne more (natančno) predstavljati kolektiva delavcev v tovarni ali socialistične družbe, zato ta eksperiment jemljem zgolj bolj kot opazovanje skupine ljudi, da lahko analiziram razdelitev dela, iniciativo pomagati itd. ter to povežem z obravnavano temo. In ker je šlo ravno za skupino otrok sem imela priložnost opazovati kaj je ljudem resnično znano, naravno, zaželeno. Namen mojega sociološkega eksperimenta je tako bil, da analiziram, kako si otroci razdelijo delo in ali so si pripravljene pomagati med sabo, da bo delo čim prej končano, da vsi dobijo nagrado. Opazovala sem, kdaj so otroci bolj motivirani in prizadevni za delo - ko delajo sami, za svojo nagrado ali ko se gre za uspeh in nagrado celotne skupine. Zanimalo me je tudi, kako dobro otroci sprejemajo navodila in ali raje sledijo navodilom ali delajo svobodno in ali bo kdo želel izstopati v skupinskih izzivih.

Za študijo konkretnega primera sem se odločila, da bi obravnavano tematiko aplicirala v nekaj aktualnega, znanega in modernega, da bi ugotovila ali je sploh smiselno govoriti o socializmu v sodobnem svetu. Pomembno se mi je zdelo analizirati, katere države so se v pandemiji COVID-19 (naj)bolje odrezale tako glede obolevnosti in umrljivosti zaradi Covida,

kot glede političnih ideologij, ki so prevladovali, saj so se nekatere vlade in ljudje izkazali za skorajda že škodljive. Opazila sem, da je pandemija tako v volivcih ponovno prebudila željo po strankah, ki se zavzemajo za enakost in socialno pravičnost, ki je v času Covida žal oslabela.

6.2. VREDNOTENJE ZASTAVLJENIH HIPOTEZ

Hipoteza št. 1: Vsak poskus socializma se sesuje.

To hipotezo sem zastavila na podlagi lastnih opazanj, preverila pa sem jo s teoretičnim raziskovanjem te teme. Opazam, da je glavna težava socializma to, da nihče pravzaprav ne ve, kaj je. Glede na to, da se je koncept, razvit v 19. stoletju, sčasoma spreminjal in razvijal na uspešne in katastrofalne načine, ni oznake, ki bi ustrezala vsem. Skoraj vsak ima svojo definicijo oz. predstavo sistema, kar je v takih diskusijah ključnega pomena, saj sem skozi preučevanje teme prišla do zaključka, da obstajajo različni modeli socializma, ki se drastično razlikujejo po svojih institucionalnih zasnovah. Sama politična volja ne more doseči socializma in dejstvo, da ima katera vladajoča politična stranka v svojem naslovu variacijo besede “socialistično”, samega gospodarstva države ne naredi socialističnega. Moja intervjuvanka dr. Rener mi je obrazložila, da je dosedanje poskuse socializma pokopalo to, da so večino poudarka dajali razvijanju enakosti in bistveno manj svobodi.

Socializem ima res grd prislov in skorajda nihče ne ve navesti enega uspešnega primera poskusa socializma, vendar to hipotezo potrjujem le delno, saj ima danes razširjeni koncept socialne države korenine prav v socializmu; delavske zadruga še vedno obstajajo; več državnih voditeljev uspešno ravna po socialističnih načelih. Čeprav ima sistem zelo grdo preteklost, menim, da je prav vsaka vlada lahko koruptivna in potencialno ne uspe. Dejstvo je, da večina poskusov socializma ni uspelo, vendar prav noben sistem ni usojen na (ne)uspeh.

Hipoteza št. 2: Socializem ni inherentno avtoritaren.

Skozi svojo raziskovanje teme sem prišla do (predvidenega) zaključka, da socializem kot politični sistem ni opredeljen, saj je ekonomski sistem, ne pa političen. Nanašajoč se na prvo hipotezo, je tako širok pojem, da ga je skoraj nesmiselno politično opredeljevati. Tako sploh ni koristno ali produktivno razmišljati o vladi kot o socialistični, saj to lahko pomeni skoraj karkoli, kot sem si dokazala skozi nalogo. Sama definicija socializma - gospodarsko-družbena ureditev, v kateri so proizvodna sredstva v družbeni lasti – pravzaprav sploh ne omenja avtoritete. Anarhisti bi rekli, da je mogoče imeti gospodarstvo, ki popolnoma sledi tej definiciji, ne da bi sploh imela vlado. Veliko večino časa obstoja ljudi je bila družba

univerzalno “socialistična” – ni bilo zasebne lastnine zemlje, niti hrane; prav tako ni bilo ničesar podobnega državi. Če pogledamo človeški obstoj kot celoto, bi morali pravzaprav sklepati, da so socialistična načela močno povezana s pomanjkanjem avtoritete, njegova primarna oblika družbene organizacije pa so majhne skupine ljudi. Kvečjemu je tako socializem sam po sebi inherentno demokratičen ali v svoji skrajni obliki celo anarhističen.

Vendar če socializem sam po sebi ni avtoritar, zakaj je potem skoraj vsak posamezen zgodovinski primer socializma vseboval avtoritarno vlado? Je kaj v socialističnih idejah zaradi česar so bile te vlade takšne? Temu bi lahko bi tako, ker nobena od teh držav ni poznala prave demokracije že preden je postala socialistična. Kitajska in Rusija sta že bili avtokraciji. Mogoče so se v “socializmu” tako razvili, ker so to edino znali – niso imeli kulture demokracije, čeprav ima v socializmu strašansko pomembno vlogo. Poleg tega je vsaka od teh “socialističnih držav” postala socialistična šele po državljanskih vojnah in bojih proti antikomunističnim silam. Doživeli so fašistična osvajanja in okupacije. Vsakič, ko je socializem prišel v državo, je to državo najprej upostošila neka vojna. Zato je smiselno, da so se voditelji tesno oprijemali oblasti, da bi poskušali poskrbeti, da ne pride do nove državljanske vojne. In ker so za sabo imeli na milijone (oboroženih) jeznih prebivalcev, ki so se borili v teh vojnah, jim je dalo razlog več, da se na žalost odvrnejo od liberalne demokracije, saj nikoli ne bi bili demokratično izvoljeni. Neavtoritarne države pa so bile zaradi državljanskih vojn na neki točki slej ali prej (skoraj) uničene.

Ker je v moji nalogi govora o samem (filozofskem) konceptu socializma, ki je po svoji naravi demokratičen to hipotezo potrjujem. Vsaka koncentracija moči je sama po sebi lahko avtoritarna in prav vsak sistem ima potencial postati diktatura, glede na to kdo je na oblasti.

Hipoteza št. 3: Intervjuvani sociolog je mnenja, da si ljudje želijo bolj humane politike in da jih moti neenakost.

To hipotezo potrjujem, saj mi je intervjuvanka dr. Rener povedala, da je neenakost eden izmed dveh največjih globalnih problemov sodobne družbe.

Hipoteza št. 4: Strokovnjak si težko predstavlja socializem v sodobni družbi.

To hipotezo delno zavračam, na podlagi izjave moje sogovornice: *“Jaz na primer ves čas trdim, da nič ne krepi družbenega položaja žensk bolj od kakovostne in delujoče socialne države. Kakovostno in dostopno zdravstvo, izobraževanje, stanovanjska oskrba, dolgotrajna oskrba, ipd. Ter seveda univerzalni temeljni dohodek. Če takemu sistemu rečemo socializem*

ali kako drugače, je povsem nepomembno. Vendar je treba za razvoj v tej smeri trdo delati in si prizadevati.”

Hipoteza št. 5: Otrok je bolj motiviran in prizadeven za delo v skupini ter prostovoljno pomaga svojim vrstnikom.

To hipotezo potrjujem, saj so po opazovanjih vzgojiteljice, s katero sem delala moj eksperiment bili otroci bolj motivirani in navdušeni nad delom v skupini. Povedala mi je tudi, da so si otroci med eksperimentom večkrat samoiniciativno priskočili na pomoč, brez da bi jim tako naročila ona.

Hipoteza št. 6: Otroci se bodo večinoma potrudili za svoje izdelke in ne bodo hiteli, samo da bi bili nagrajeni.

Predvidevala sem, da otrokom nagrada dosti pomeni, vendar to ne bo glavni motivator, da bi se potrudili pri delu. Mislila sem, da se bodo veliko bolj veselili same aktivnosti in sodelovanja s svojimi vrstniki.

Hipotezo zavračam, saj mi je vzgojiteljica razložila, da je otrokom glaven motiv za delo predstavljala prav nagrada. Čeprav so na neki točki nekoliko pozabili na bonbone in so se “zatopili v delo”, verjamem, da so glavni motivator še vedno bili obljubljeni bonboni.

Hipoteza št. 7: Otroci imajo raje pobarvanke, kjer lahko barvajo prosto in ne tiste, kjer so barve vnaprej določene.

Predvidevala sem, da bodo otrokom ljubše navadne pobarvanke, kjer imajo več svobode kot pa pri oštevilčenih pobarvankah, kjer morajo slediti navodilom. Cenijo, da so lahko kreativni in svobodni.

Čeprav je dejstvo, da so otroci radi kreativni in svobodni, to hipotezo zavračam, saj so v eksperimentu otrokom pravzaprav bile ljubše oštevilčene pobarvanke in delo, ki je vodeno po navodilih.

Hipoteza št. 8: Države, ki so bile uspešnejše pri zajezitvi COVID-19, so socialne države, ki jim vladajo levosredinske stranke.

Iz lastnega spremljanja epidemioloških slik v času razglašene pandemije sem predvidevala, da so bile levosredinske socialne države uspešnejše v zajezitvi le-te, saj s svojo politiko (bolj) skrbijo oz. opozarjajo na družbeno enakost in socialno varnost svojih državljanov.

Moja preivedavnja so se izkazala za pravilna in to hipotezo potrjujem, saj sem skozi študijo konkretnega primera ugotovila, da so pri zajezitvi pandemije res bile uspešnejše socialne države, ki jim vladajo predvsem levosredinske vlade.

Hipoteza št. 9: Pandemija je razkrila in povečala že obstoječe neenakosti v družbi (najizraziteje na zahodu).

Glede na študijo konkretnega primera sem ugotovila, da so se v času pandemije Covida-19 res razkrile in povečale že obstoječe družbene neenakosti, kot v vsaki krizi takšnega razsega.

To hipotezo potrjujem na podlagi raziskanega primera ZDA, kjer so rasne manjšine za Covidom umirale po nesorazmerno visokih stopnjah, zaradi svojega že tako prikrajšanega statusa v Ameriki in drugod po svetu.

6.3. UGOTOVITVE IN DISKUSIJA

V nalogi sem skozi proučevanje teorije ugotovila predvsem kako subjektiven je lahko pojem socializma. Mislim, da je socializem zelo širok filozofski pojem, katerega definicija oziroma razumevanje se spreminja, glede na to koga se vpraša. Ali obstaja objektivna, znanstvena definicija socializma? Seveda. Pa vendar takega sistema ni mogoče zožiti na eno samo objektivno opredelitev, ki bi opisala prav vse, brez da ne bi bilo vsaj nekoliko nejasno kaj socializem dejansko pomeni v praksi. Zato iščemo podobnosti, skupne vsem socialističnim nacijam in tako poznamo več pravih, objektivnih definicij sistema; (vsaj) po ena za različne sistemske strukture socializma. Kljub temu pa je interpretacija tega, v katerih konkretnih primerih lahko govorimo o socializmu ali ne, povsem subjektivna. Za nekatere je Bernie Sanders socialist, za druge kapitalist. Nekateri ljudje danes Kitajsko še vedno smatrajo za socialistično državo, medtem ko večina ne več. Mnogi socialisti ali zagovorniki socializma trdijo, da prava socialistična država še nikoli sploh ni obstajala. Vse je odvisno od naše lastne percepcije in (subjektivne) analize. Vendar se tukaj da izpostaviti izjavo moje intervjuvanke dr. Tanje Rener: *“Jaz na primer ves čas trdim, da nič ne krepi družbenega položaja žensk bolj od kakovostne in delujoče socialne države. Kakovostno in dostopno zdravstvo, izobraževanje, stanovanjska oskrba, dolgotrajna oskrba, ipd. Ter seveda univerzalni temeljni dohodek. Če takemu sistemu rečemo socializem ali kako drugače, je povsem nepomembno.”*. Na koncu koncev samo poimenovanje sistema naj ne bi imelo bistvenega vpliva ali pomena za nas. Če sistem funkcionira in je pravičen za vse, bi moralo to zadoščati.

Moja naloga je temeljila zlasti na empiričnem delu, saj sem želela raziskati in dokazati kaj novega. V nalogi se nisem želela odločiti za javnomnenjsko anketo, ker me enostavno ni zanimalo kaj si ljudje mislijo o konceptu socializma. Iskala sem predvsem mnenje strokovnjakov, ki to proučujejo in se s tem ukvarjajo. Intervju z dr. Rener sem opravila ravno s tem razlogom; da bi dobila perspektivo strokovnjaka in slišala stvari iz prve roke. Z najinim intervjujem sem sicer zadovoljna, vendar se zavedam, da bi lahko sicer opravila še kakšen intervju s katerim drugim sociologom, da bi dobila nove, drugačne odgovore in naredila analizo še kakšne druge perspektive – morebiti takšne, ki socializmu nasprotuje in ga kritizira.

Izveden sociološki eksperiment je bil uspešen in sem zadovoljna tudi z njim, čeprav vem, da skupina otrok iz vrtca ne more nikoli in predstavljati kolektiva delavcev v tovarni. V eksperimentu sem že od začetka želela dobiti priložnost opazovati skupino ljudi pri delu in spremljati kako si delo razdelijo, ali si samoiniciativno pomagajo ipd., da bi to povezala s temelji socialistične teorije. Ker sem lahko spremljala skupino otrok mislim, da sem imela unikatno priložnost opazovati kaj je ljudem resnično “v naravi”.

Nekateri izzidi eksperimenta so me nekoliko presenetili; predvsem to, da so otroci raje delali po zadanih navodilih. Mislim, da so navodila otrokom zagotavljala neko sigurnost in motivacijo, da bodo razumeli, kaj točno morajo storiti, da dosežejo nek cilj. Nekoliko me je presenetilo tudi to kako instinktno so si otroci v eksperimentu razdelili delo tako, da so se različni posamezniki dobro odrezali v različnih nalogah, ki jih morebiti opravijo bolje in hitreje od ostalih vrstnikov. Mislim, da so se zavedali, da ko vsi delajo na različnih stvareh, lahko dosežejo bistveno več in bistveno hitreje. Pomoč drugim je gotovo vzpodbujala tudi socialne interakcije in izboljšala samozavest otroka.

Študija konkretnega primera mi je bila zelo zanimiva za raziskovanje. Mislim, da bi se lahko nekaterim primerom posvetila bolj podrobno ali dodatno analizirala še upad podpore kapitalizmu v času pandemije, vendar sem tudi s tem delom naloge zadovoljna, saj mi je ponudilo priložnost, da raziščem ali je sploh smiselno govoriti o socialističnih načelih v sodobnem svetu. Pomembno se mi je zdelo primerjati delovanja različnih držav, da analiziram vpliv humane in iskrene politike na uspešnost načinov spopadanja z virusom, katere pomembnost pride do izraza predvsem v kriznih obdobjih, kot je bilo to. Tukaj se spet lahko navežem na opravljen intervju s citatom dr. Rener: “*Krize pa so priložnost, ko tudi majhni sunki povzročijo velike učinke.*”. Skozi raziskavo delovanja različnih političnih sistemov v času pandemije sem prišla do zaključka, da je tudi v svojih najbolj metamorfiziranih oblikah socializem bil pravzaprav zelo priročno orožje za spopadanje z virusom in grajenje zaupanja med vladami in državljani.

To nalogo sem začela pisati z namenom, da raziščem ali bi socializem lahko funkcioniral v sodobnih družbah. Kmalu sem ugotovila, da je to zelo zahtevna naloga pa vendar sem na podlagi raziskane teorije in poglobljenega empiričnega dela prišla do večih zaključkov o tem, ali bi morebiti takšen sistem lahko uspešno obstajal danes. Mislim, da je koncept socializma lahko dokaj nevaren. Ideje so prelahke za vzljubiti in se jih včasih da brati kot kakšen roman, vendar je za takšne utopije bilo uničenih preveč sanj in ubitih preveč (nedolžnih) ljudi.

Socializem se sliši skorajda predobro. Skoraj nemogoče je nasprotovati brezplačnemu izobraževanju, brezplačnemu zdravstvenemu varstvu, prostemu času, enakosti, spoštovanju itd. še posebej, ko se to obljublja predvsem tradicionalno zatiranim (in žal pogosto večinoma neizobraženim) množicam. "Nizke cene, visoke plače, motivacijski govori!". Takšne obljube se lahko ljudem hitro "vsedejo v srce", kar lahko pomeni, da bodo bolj ali manj slepo verjeli svojim voditeljem, saj so pogosto najbolj priljubljeni prav najbolj ekstremni, nepremišljeni ukrepi. Mogoče so nekatere ideje kakšnega izmed karizmatičnih voditeljev bile res dobre, a tolikšna moč nad srcami ljudi lahko res vodi le v potencialno korupcijo.

Socializem je na koncu v resnici le neke vrste državni kapitalizem, katerega cilj je povečati svojo moč in vzpostaviti monopol, kjer samo država proizvaja blago. Država je tako in igravec in sodnik. To prelahko vodi v morebitne zlorabe, nesposobnost in korupcijo, saj je utopično verjeti, da bodo prav vsi delovali pošteno in moralno. Sploh pa ne danes. Poleg tega pa ljudje nismo rojeni enaki. Nekateri so lepši in pametnejši, nekateri niso. Nekateri so bogatejši, nekateri revnejši. Prisilno poskusiti zabrisati ali zanikati te razlike (čeprav so škodljive in diskriminatorne) bi lahko hitro privedlo do dvomov, zamer in konfliktov. Sovraštvo se (dandanes) prehitro širi.

Zdi se mi, da kaj takšnega na državni ravni v sodobnih družbah (vsaj v neoliberalnem, razvitem svetu, kjer prevladuje kapitalizem oz. materializem) ni več mogoče ali realistično, zato se mi najbližje "socializmu" danes zdijo delavski kolektivi in demokratično samoupravljanje industrij, ki imajo potencial uspeti in delovati; ne pa procesi nacionalizacije, ki bi samo okrepili razred menedžerjev in oligarhov na oblasti. Je pa (nanašajoč se na študijo konkretnega primera) od držav seveda zaželeno dobro in pošteno delovanje po konceptih države blaginje. V nalogi sem prišla do zaključkov, da so temelji socializma po svoji naravi dobri in do neke mere sprejeti med ljudmi, ki si v veliki večini želijo humanosti, poštenosti in iskrenosti. Ravno zato podpora (skrajni) desnici in kapitalizmu zadnje čase nekoliko upada. Vendar sem po vseh opravljenih raziskavah mnenja, da je "socialistično državo" dandanes skorajda nemogoče ustanoviti. Zato pa naj se toliko bolj poudarja poštenost, svobodo in enakost, ki je v 21. stoletju žal še vedno primanjkuje.

7. VIRI IN LITERATURA

ŠTER, J. Kaj je marksizem. Ljubljana, Zveza delavskih univerz Slovenije in Center za samoupravno normativno dejavnost: Dopisna delavska univerza Univerzum, 1976.

MARX, K., ENGELS, F. O historičnem imperializmu. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1956.

MARX, K., ENGELS, F. Komunistični manifest, 1848. Pridobljeno s: <https://www.marxists.org/slovenian/marx-engels/1840s/manifesto/index.htm>

MARX, K. Kapital. Ljubljana: Konzorcij "svobode", 1933.

MARX, K., ENGELS, F. Kritika malomeščanskega socializma. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS, 1982.

PITCHER, M. A., ASKEW, K. M. African Socialisms and Postsocialisms, 2006. Pridobljeno s: <https://www.cambridge.org/core/journals/africa/article/abs/african-socialisms-and-postsocialisms/6D948ECE125A6C6ECF93212C45969BE9>

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Pridobljeno s: <https://www.fran.si/>

7.1. IZBOR SPLETNIH VIROV

Socialism; Industrial Revolution And The Rise Of Socialism, b.d., dostopno na URL-naslovu: <https://science.jrank.org/pages/11288/Socialism-Industrial-Revolution-Rise-Socialism.html> (uporabljeno 13. 2. 2022)

Socialism, 15. 7. 2019, dostopno na URL-naslovu: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/socialism/> (uporabljeno 13. 2. 2022)

Leninism, 23. 2. 2016, dostopno na URL-naslovu: <https://www.britannica.com/topic/Leninism> (uporabljeno 26. 2. 2022)

Russian Revolution, 28. 2. 2020, dostopno na URL-naslovu: <https://www.history.com/topics/russia/russian-revolution> (uporabljeno 20. 2. 2022)

Soviet Union, 23. 2. 2022, dostopno na URL-naslovu: <https://www.history.com/topics/russia/history-of-the-soviet-union> (uporabljeno 20. 2. 2022)

Soviet Premier Khrushchev and President Eisenhower trade threats over Cuba, 7. 7. 2022, dostopno na URL-naslovu: <https://www.history.com/this-day-in-history/khrushchev-and-eisenhower-trade-threats-over-cuba> (uporabljeno 20. 2. 2022)

JAZBEC, M., Jugoslavija, b.d., dostopno na URL-naslovu: <https://enciklopedija-osamosvojitve.si/clanek/jugoslavija/> (uporabljeno 2. 3. 2022)

Socialist Countries 2022, b.d., dostopno na URL-naslovu: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/socialist-countries> (uporabljeno 3. 3. 2022)

VASEV, B., Marinaleda – alternativa, ki deluje, 27. 6. 2008, dostopno na URL-naslovu: <https://www.mladina.si/78121/marinaleda---alternativa--ki-deluje> (uporabljeno 4. 3. 2022)

India, Brazil and the human cost of sidelining science, 4. 5. 2021, dostopno na URL-naslovu: <https://www.nature.com/articles/d41586-021-01166-w> (uporabljeno 12. 3. 2022)

CoronaShock and Socialism, 8. 7. 2020, dostopno na URL-naslovu: <https://thetricontinental.org/studies-3-coronashock-and-socialism/> (uporabljeno 12. 3. 2022)

LEWIS, T., How the U.S. Pandemic Response Went Wrong—and What Went Right—during a Year of COVID, 11. 3. 2021, dostopno na URL-naslovu: <https://www.scientificamerican.com/article/how-the-u-s-pandemic-response-went-wrong-and-what-went-right-during-a-year-of-covid/> (uporabljeno 12. 3. 2022)

SHAH ALAM KHAN, Socialism has been a handy weapon in successfully fighting COVID-19 pandemic, 19. 10. 2020, dostopno na URL-naslovu <https://indianexpress.com/article/opinion/columns/constitution-of-india-socialist-secular-preamble-supreme-court-plea-6779784/> (uporabljeno 12. 3. 2022)

MEREDITH S., Why Cuba's extraordinary Covid vaccine success could provide the best hope for low-income countries, 13. 1. 2022, dostopno na URL-naslovu: <https://www.cnbc.com/2022/01/13/why-cubas-extraordinary-covid-vaccine-success-could-provide-the-best-hope-for-the-global-south.html> (uporabljeno 13. 3. 2022)